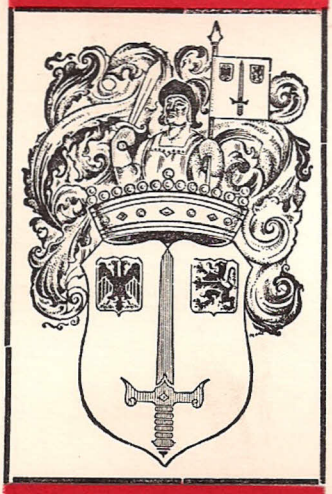

HET LAND VAN AALST

tijdschrift van de
heemkundige vereniging
het land van aalst

jaargang XXIII - 1971 — nummer 3

LESSEN *

DEEL I

Historische gegevens met betrekking tot het taalgebruik

INLEIDING

Lessen is een Waals stadje in het noorden van Henegouwen dat zich uitstrekt over een oppervlakte van 1047 ha. op beide oevers van de Dender en dat gelegen is op 35 km. van Bergen, 36,5 km. van Doornik, 24 km. van Zinnik, 18,5 km. van Ronse, 11 km. van Aat en 9 km. van Geraardsbergen. Het is begrensd ten noorden door Twee Akren en Ghoy, ten westen door Ogy, ten zuiden door Wannebecq, Papignies en Olignies en ten oosten door Lessenbos en Twee Akren.

In de Middeleeuwen en ook nog gedeeltelijk in de moderne tijden een belangrijk textielcentrum, geraakte het in verval in de 18e eeuw. Het stadje kende een economische heropbloei in de 19e en begin 20e eeuw tot 1914. Vooral de porfiergroeven waren een bron van welvaart; in 1890 werkten 1650 arbeiders in 8 groeven en in 1914 gaven 14 groeven werkgelegenheid aan 5.000 mensen (1). Daarbij kende in die tijd de teelt en de verwerking van de cichorei en van geneeskundige kruiden alsook de stekjesnijverheid een grote bloei.

Deze economische vlucht wordt duidelijk weerspiegeld in de bevolkingsaangroei die in de tweede helft van de 19e eeuw praktisch verdubbelde : 1804 : 3.036 inw.; 1825 : 4.085 ; 1830 : 4.592; 1840 : 4.982; 1850 : 5.024; 1860 : 5.324; 1870 : 6.192; 1880 : 7.274; 1890 : 8.225; 1900 : 9.672; 1910 : 10.806; 1914 : 10.992; 1917 : 11.107 (hoogste bevolkingscijfer van de stad).

(*) Alhoewel niet in het Land van Aalst gelegen, menen we toch dat ook de taaltoestanden in de onmiddellijke nabijheid van Geraardsbergen — al ware het maar van uit een comparatief standpunt — veel lezers uit de Oudenbergstede en omgeving zullen interesseren. *De Redaktie.*

(1) S. Demaret, *Les carrières de porphyre,* p. 9.

Rond de eeuwwisseling ontstonden zelfs bij de steengroeven twee nieuwe wijken van de stad : «Deux nouveaux quartiers ont été créés récemment dans le bas de la ville, à la porte des pierres : celui du *Camp Milon,* celui des *Bourses de Louvain* ou *Quartier Saint Roch.* C'était nécessaire à cause de l'accroissement considérable de la population de ce côté de la ville [...]. A en juger par les constructions qui s'élèvent avec rapidité dans ces deux quartiers, ils seront couverts d'habitations dans quelques années. Et ce n'est pas seulement dans la section des carrières que nous voyons construire des habitations, c'est aussi dans le haut de la ville; les faubourgs de la porte d'Ogy et de la porte de Grammont, les rues et chemins allant vers Ouraing ne sont plus à reconnaître depuis dix à douze ans; des bâtisses s'étendent partout d'une façon étonnante; c'est le fait d'un accroissement de la population ouvrière.» (2).

Na de eerste wereldoorlog is de werkgelegenheid in de steengroeven sterk verminderd wegens het toenemend gebruik van andere wegbedekkingen en ook door de mechanisatie in de mijnen zelf : het aantal arbeiders daalde van 2.200 aan de vooravond van de tweede wereldoorlog, tot ongeveer 650 in 1956 (3) en tot 200 à 300 in 1966. De lucifernijverheid is verdwenen in de 20e eeuw en ook de teelt van cichorei en van geneeskundige planten is grotendeels weggekwijnd als gevolg van de concurrentie (4).

Nu is Lessen enkel nog een kleine lokale marktplaats met zeer weinig industrie, zodat de tendens van de demografische achteruitgang die zich ingezet heeft na de eerste wereldoorlog nog steeds voortduurt : 1920 : 10.834 inw.; 1930 : 10.435; 1940 : 10.147; 1950 : 9.749; 1955 : 9.500 en 1965 : 9.061.

TOPONYMIE

Over de verschillende schrijfwijzen van de naam Lessen hebben we weinig betrouwbare gegevens, daar de meeste auteurs zich gebaseerd hebben op uitgegeven documenten en niet op de originele stukken. Een eerste overzicht vinden we bij A.G. Chotin in zijn *Etudes étymologiques et archéologiques... de la Province du Hainaut :*

«1065 - Lietsinœ, ch. de Bauduin Ier comte de H. et de Fl.
1075 - *Lessinœ,* ch. de Liébert, év. de Cambrai.
1089 - *Lietcinœ;* bul. du pape Eugène III.
1179 - *Lescines, Lessinœ,* bref du pape Alexandre III.
1181 - *Lessines,* bul. du pape Lucius, et ms. de T.P. et V.» (5).

De volgende drie auteurs vermelden soms dezelfde maar ook vaak afwijkende vormen van deze toponiem voor de jaren die Chotin opgeeft en eveneens voor de andere jaren is er geen gelijkvormigheid :

(2) Th. Lesneucq-Jouret, *Histoire de la ville de Lessines,* p. 21-22.
(3) S. Demaret, *art. cit.,* p. 10.
(4) R. Carton, *Lessines et la terre des débats,* p. 20-21.
(5) A.G. Chotin, *Etudes étymologiques et archéologiques sur les noms des villes,... hameaux, forêts, lacs, rivières et ruisseaux de la Province du Hainaut,* p. 299.

V. - J. Guignies, *Histoire de la ville de Lessines :* «Les formes anciennes du nom de Lessines ne se présentent que latinisées; ce n'est qu'au XIIe siècle que l'on trouve les formes vulgaires, *Lessines* et *Lescines.*

La plus ancienne se rencontre dans un diplôme (946) d'Othon 1er, roi de Germanie, par lequel il confirme les donations faites à l'Abbaye de Gembloux par Saint-Guibert en par Gisèle, son aïeule. On y voit que Guibert avait donné, entre autres, à l'Abbaye qu'il avait fondée, dix manses situés à Lessines dans le comté du Brabant (in comitatu scilicet Breibant... et decem mansos de Lietzinis) ainsi qu'une maison isolée située dans le même village (unam insulam in eadem villâ).

Lietsines, charte de Bauduin I, comte de Flandre et de Hainaut, 1065;
Lessinis, charte de Liébert, évêque de Cambrai, 1075;
Lietscinis, charte de Gérard, évêque de Cambrai, 1089;
Lissinis, bulle du pape Eugène III, 1148;
Lessines, bulle du même pape, 1152;
Lessinis, Lescines, brefs du pape Alexandre III, 1179;
Lessines, bulle du pape Lucius III, 1181.» (6).

Th. Lesneucq-Jouret, *Histoire de la ville de Lessines :* «Lessines, depuis son origine, a toujours porté son même nom. Les documents que nous allons citer le prouvent à toute évidence.

Lietzines. Le plus ancien manuscrit connu qui a rapport à notre ville date de 946 : c'est un diplôme d'Othon Ier, Roi de Germanie, approbatif d'une donation faite à l'Abbaye de Gembloux par Saint Guibert et par Gisèle, son aïeule, de dix manses et une autre maison isolée gisant à Lessines comté de Brabant. *"In Comitatu Bracbant decem manses de Lietzines , unam insulam in eadem villa".*

Lietsines, Charte de Bauduin Ier, comte de Flandre et de Hainaut, 1005.
Lietscinis, 1089, charte de Gérard, évêque de Cambrai.
Lietenae, Liessinis, 1089, mirœus, opera diplomatica.
Lescinis, 1179, Bulle du Pape Alexandre III.
Lessinae, 1181. Bulle du Pape Lucius III.

Vers la fin du XIIe siècle, la forme latine est presque complètement abandonnée, on adopte la forme française et après quelques variantes dans l'ortographe, on arrive insensiblement au nom de *Lessines* que notre ville porte officiellement.» (7).

G. Decamps, *Les communes de la région de Soignies :* «Cette localité est dénommée dès 946 *Lietzinae,* en 1065 *Lietsinae,* en 1075 *Lessinae,*

(6) J. Guignies, *Histoire de la ville de Lessines,* p. 5.

(7) Th. Lesneucq-Jouret, *Histoire de la ville de Lessines,* p. 14. — In zijn eerste uitgave van 1873 : «Lessines se trouve ortographié de différentes manières, suivant les époques : *Lietzinis,* chronique de Sigebert, de Gembloux (946), *Lietsinae,* chronique de Bauduin Ier, comte de Flandres et de Hainaut (1065). *Lessinae,* chronique de Liebert, évêque de Cambrai (1075). *Lieteinae, Liessines,* mirœus op. dipl. (1089). *Lissinae,* bulle du pape Eugène III (1148). *Lessines,* bulle du pape Lucius et divers manuscripts (1181). *Lessignes,* délices des Pays-Bas; lois et règlements de la ville, etc.» (p. 8).

en 1089 *Lietcinae, Liessines,* en 1148 *Lessinae,* en 1152 *Lessines* puis *Lescines, Lessinae.* On prononce souvent Lessennes, Lechines.» (8).

A. Carnoy noteert in zijn *Origines des noms des communes de Belgique* onder Lessen slechts twee vormen, nl. Lietsines (1065) en Lescines (1179) (9).

De meest recente en eveneens de meest wetenschappelijke bron is opnieuw het *Toponymisch Woordenboek* van M. Gijsseling : «Lessines = nl. Lessen : So : : Lietzinis, 946 cop. ong. 1070, Lz Gesta abb. Gembl., 17 v°; 1144, Ca 229, 74 v°. - Lessinis, 1075, L G C; 1179, L G C. - Lietscinis, 1079, L G C; 1144, Ca 229,71 r°. - Lecinne, 1088, éd. DB, p. 389. - Lescinis, (1093-1110) cop. 1150, G E 2 bis, 1; 1193, L G C; 1204, Y C. - Lissinis, 1148, L G C. - Lessines, 1152, L G C; 1181, L G C. - Lescine, (1150-54), G E 2 bis, 5. - Lecinis, 1182, L G C. - Lescines, ong. 1185, G E 3, 148 (5); 1186, G E ; 1219, Y C; 1220, Y C. - Liessines, 1212, L G C.» (10).

Over de betekenis van de toponiem Lessen hebben de verschillende auteurs, die we hier eveneens chronologisch rangschikken, sterk uiteenlopende meningen, zodat we geen enkele uitleg als vaststaand kunnen aannemen.

A. G. Chotin verdedigt in de twee uitgaven van zijn *Etudes étymologiques* twee verschillende verklaringen. Volgens de eerste is er een verband tussen de naam en de strategische ligging bij de Dender, volgens de tweede is de grensligging bepalend voor de betekenis van Lessen : «Cette petite ville est entourée de tous les côtés par la Dendre qui en forme une espèce d'île. Or, dans les temps anciens, Lessines n'était pas abordable à cause des eaux fangeuses qui en faisaient presque un rempart, et c'est de cette situation qu'est venu son nom Liciae d'abord, puis Lessinia, Lessiniae. Or, Liciae signifie Licès, défenses, obstacles et marais.» (11). — «Lessines, la clef du comté de Hainaut vers la Flandre, et qui, pour ce motif avait été fortifiée de bonne heure, était le chef-lieu d'une seigneurie importante dont relevaient Ogi, Bois-de-Lessines, Ellezelles, Isières, Papegnies et Flobecq qui avait aussi un château-fort pour défendre la frontière. Tous ces villages étaient situés comme elle en Hainaut. Lessines était aux confins du comté, en deçà de la Marcq *(ruisseau de la limite).* N'interrogeons pas les formes latines, elles ne sont qu'une

(8) G. Decamps, *Les communes de la région de Soignies,* p. 31.

(9) A. Carnoy, *Origines des noms des communes de Belgique,* p. 402. — Voor deze twee benamingen verwijst Carnoy naar Ch. Duvivier, *Recherches sur le Hainaut ancien, du VIIe au XIIe siècle,* waar we ook nog een paar andere oude schrijfwijzen hebben gevonden : 1148 : Lissinis (p. 565), 1152 : Lessines (p. 575), 1179-1180 : Lessinis (p. 623), 1181 : Lessines (p. 637).

(10) M. Gijsseling, *Toponymisch Woordenboek,* p. 608. — In *Lessines Livre d'Adresses 1961-1964,* tenslotte, een publikatie die een zeer sumiere geschiedenis van de stad bevat, werden nog een paar oude vormen overgenomen : «Lietsinae en 1065; Lessinae en 1075; Lietcinae, Liessines en 1089; Lissinae en 1148; Lessines en 1254 et 1181 jusqu'à nos jours.» (p. 17).

(11) A.G. Chotin, *Etudes étymologiques sur les noms des villes, bourgs, villages et hameaux de la province du Hainaut,* (1e uitg. van 1857), p. 52.

latinisation, telle quelle, d'une forme celtique incomprise. Son nom flamand est Lessen, légère altération du mot celtique *Lezen* signifiant *limite, borne* qui sépare un territoire, une province d'avec une autre. Au delà de la Marcq commençait la Flandre dont le premier village Viane signifie aussi *limite,* comme Lessines, son vis-à-vis.» (12).

Th. Lesneucq geeft in de oudste uitgave van zijn geschiedenis van Lessen eerst, steunend op Sanderus' *Flandria Illustrata,* de fantaisistische uitleg als zou de naam Lessen in verband staan met een nederzetting aldaar door de Saksen gesticht ten tijde van Karel de Grote (13) maar hij schijnt het daarna echter te houden bij de tweede verklaring van Chotin : «D'accord avec M. Chotin dans ses études archéologiques et étymologiques du Hainaut, nous estimons que ces diverses formes latines ne sont qu'une latinisation telle quelle d'une forme celtique incomprise.» (14). In de tweede en meer uitgebreide uitgave van zijn studie verdedigt de auteur een nieuwe en totaal uit de lucht gegrepen interpretatie : «Le nom primordial, de notre ville, transformé selon les époques et les dialectes, nous prouve qu'elle aurait bien certainement été fondée par des émigrés germaniques. La colonisation saxonne dans la Flandre et le Brabant paraît parfaitement établie : Ces colons transportés de force par le puissant Empereur, vivaient dans la condition de *Letes* et le premier nom *Lietsinis* porte des traces évidentes du vocable désignant ces colons germains amenés dans le pays du temps de Charlemagne. On disait *Letes, Lietes, Ledes, Liti,* suivant les différents languages ou dialectes; le mot saxon, inn, ing. inis a fourni la finale de nos noms en enie, egnie, ignie, qui signifient demeure, village, foyer. Lessines veut donc dire *village des Ledes.*» (15).

V.-J. Guignies, die voorzichtig de vraag stelt of de naam niet afkomstig zou kunnen zijn van een prehistorische taal, laat verder het probleem over aan de specialisten : «L'étymologie du mot, *Lessines,* a exercé la sagacité des érudits en cette matière, mais ils ne sont point parvenus à trouver le sens véritable de ce nominal. Leurs appréciations sont aussi spécieuses que fantaisistes. Qui nous dit que Lessines, ou mieux la forme la plus ancienne de ce nom, *Lietzinis,* n'appartient pas à une langue que nous appellerons préhistorique et dont nous ne connaissons même pas le

(12) A.G. Chotin, *Etudes étymologiques et archéologiques sur les noms des villes, ...hameaux, forêts, lacs, rivières et ruisseaux de la Province de Hainaut,* (2e uitg. van 1868), p. 299-300.

(13) «Vers la fin du IXe siècle, alors que *Saxonville* était déjà remarquable par son étendue, l'invasion des Normands vint répandre la désolation et la misère dans nos contrées : notre ville fut prise et entièrement saccagée par les barbares du nord; il n'en resta qu'un amas de ruines, que les colons désignèrent sous le nom de *Signum,* mot qui caractérisait complètement l'état de la ville après sa destruction. En effet, elle n'offrait plus que *le signe* d'une cité naguère importante : c'est à cette circonstance que la nouvelle ville doit sa dénomination de *Lessignes,* modifié à la longue en celle de *Lessines.*» (Th. Lesneucq-Jouret, *Histoire de Lessines* (1e uitg.), p. 8).

(14) Id., p. 8.

(15) Th. Lesneucq-Jouret, *Histoire de la ville de Lessines* (2e uitg.), p. 14-15.

nom ? Nous laissons à de plus compétents le soin d'examiner ce point et de l'élucider s'ils le peuvent.» (16).

Na eerst de hoger besproken fantaisistische uitleg i.v.m. «Saxonville» alsook de tweede verklaring van Chotin vermeld te hebben, wijst G. Decamps op de gelijkenis tussen «Lessines» en «Estinnes», een plaatsnaam die «nederzetting van half-vrijen» betekent : «En ce qui nous concerne, nous constatons une ressemblance frappante entre les premières formes de ce nom et celles des Estinnes, que nous avons déjà rencontrées et expliquées par «maisons, demeures, des colons, des lètes ou colonie létique». Les radicaux sont les mêmes de part et d'autre et tous deux ils affectent le pluriel. On peut se demander même si les récits des anciens auteurs attribuant la fondation de la ville à une colonie saxonne ne reflètent pas de vieux souvenirs de ces lètes teutons que l'on aura affublés, au temps de Charlemagne, du nom de «Saxons», par préoccupation de ce peuple fier et courageux, dompté avec tant de peine par le grand empereur ?» (17).

Volgens Carnoy zou de naam Lessen verband houden met de lisplant : «Comme nous le défendions déjà dans N.L.E.Br. 158 (18), il s'agit ici d'un dérivé du nl. *lisch, lesch* "iris, laîche, roseau". De **liskîna* sort normalement *lescine* avec un *c* prononcé jadis comme *ts*. De là, des orthographes un peu bizarres. Il est intéressant de constater qu'en 1275, on mentionnait un *Lizebech* (Petri. 1681) à Lessines.» (19).

M. Gijsseling tenslotte lost het probleem ook niet op aangezien hij geen enkele verklaring van deze toponiem geeft.

Van Houraing of Ourhaing, de eerste bewoonde en nog steeds belangrijke wijk van Lessen, vinden we bij G. Decamps en M. Gijsseling de oudste schrijfwijzen : «Ourhaing, Ourehain, Hourain, cité en 1089 *Wilrehem* et au siècle suivant *Wuelrehem*, Olrem.» (20). - «Wilrehem, 1079, L G C. - VUilrehem, 1144, Ca 229, 74 v°. - Wilrhem, (1137-67) cop. ong. 1177, G E 3, p. 55. - Olrem, 1181, L G C. - Vrrehaim, 1191, N S 1 (3).» (21).

Over de betekenis van Houraing zijn de meningen van de verschillende auteurs, juist zoals voor Lessen het geval was, zeer verdeeld. Th. Lesneucq beweert, zonder duidelijk bewijs evenwel, dat Houraing een verheven plaats betekent : «C'est ici que nous devons trouver la vraie sig-

(16) V.-J. Guignies, *Histoire de la ville de Lessines*, p. 5-6.

(17) G. Decamps, *Les communes de la région de Soignies*, p. 31.

(18) A. Carnoy, *Les Noms de Lieux des Environs de Bruxelles.*

(19) A. Carnoy, *Origines des noms des communes de Belgique*, p. 402. — Deze interpretatie werd overgenomen door Max Servais in *Wapenboek van de Provinciën en Gemeenten van België*, p. 1029.

(20) G. Decamps, *op. cit.*, p. 32.

(21) M. Gijsseling, *op. cit.*, p. 516. — A. Carnoy, *Origines des noms...*, p. 332, noteert slechts een vorm, nl. «Houraing» (1276) evenals Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 19, die de benaming van 1181 «Olrem» aan Ch. Duvivier, *Recherches sur le Hainaut ancien*, p. 637, ontleent.

nification de ce nominatif; haut-raing, haute colline, lieu-élevé. Dans le moyen-âge, la particule AU a changé en OU en le G final a été supprimé, comme dans une foule de noms de lieux de la province. Nous devons donc abandonner la définition que nous avons donnée dans notre première édition, en faisant dériver ce nom du Celtique *Olrem* qui veut dire hors bois ou du latin ultra-renum, pour exprimer l'opinion que nos premiers colons étaient venus d'Outre-Rhin.» (22).

G. Decamps ziet in deze plaatsnaam een Germaanse oorsprong : «Ce vocable est d'origine teutonique, semble signifier le hameau ou la demeure de Wilre, Wildric, Wuelre ou Olre. Mais y a-t-il là un nom propre ou un nom commun, *wild,* bois ou lieu sauvage, le hameau de ce lieu ?» (23).

Carnoy tenslotte brengt Houraing in verband met het Middelnederlands «hore» dat slijk betekent : «**hoor-hem* "maison dans les fanges" (voy. Horebeke, etc.).» - Horebeke : «"ruisseau fangeux" (moy. nl. *hore* "boue") (voy. *Ganshoren*). Le terme : *hore* joue un grand rôle en toponymie. On a *Horbais, Horion, Horloz* (?), *Horpmaal, Horrues, Horlebecq,* etc.» - Ganshoren : «Le moy. néerl. *hore* signifie "boue". *Ganshoren* est le "marais aux oies" (N.L.E.Br. 63).» (24).

Aansluitend bij voorgaande «Germaanse» verklaring van Houraing citeren we uit F. Petri, *Germanisches Volkserbe in Wallonien und Nordfrankreich* m.b.t. de streek tussen Dender en Zenne in Henegouwen : «Das Quellgebiet von Dender und Senne bildet in geographischer Beziehung eine direkte Fortsetzung Wallonisch-Brabants nach Westen hin. Auch in der Namengebung findet sich eine weitgehende Verwandtschaft. Hier wie dort ist die Schicht des germanischen Namengutes so stark, dass eine wohl vollständige Germanisierung der Gebiete in fränkischer Zeit allein schon auf Grund der Ortsnamen angenommen werden darf.» (25). Deze stelling heeft voornoemde auteur dan verder verdedigd met een hele reeks wijk- en plaatsnamen die hij van Germaanse oorsprong acht. Voor Lessen zijn deze :

«Weiler : 1. 1276 OUREHAIN; *Hourrehaing, Hourraing;* < *horwi* "Sumpf" + *-heim* wie 5 Synonyme b. Fm. - J. II1, 1425.

2. 1276 HOUSTAING; wohl gleichfalls < *-heim.*

3. 1276 BIERBECQUE; < *-baki* wie *Bierbeek* b. Löwen; zum BW vgl. u. a. *Biervliet* (1183, b. D Fl. II, 14 ff.) (26).

---

(22) Th. Lesneucq-Jouret, *op. cit.*, p. 19-20. — V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 7-8, bespreekt enkel de geografische ligging van deze wijk.

(23) G. Decamps, *op. cit.*, p. 32.

(24) A. Carnoy, *Origines des noms...*, pp. 332, 327, 234. — Ook van deze toponiem geeft M. Gijsseling geen verklaring.

(25) F. Petri, *Germanisches Volkserbe in Wallonien und Nordfrankreich,* p. 129.

(26) Zie ook A. Carnoy, *Origines des noms des communes,* p. 70 : «Bierbecque (dép. Lessines)». «Le village [Bierbeek (Arr. Louvain)] tire, évidemment, son nom de son cours d'eau, afluent du ruisseau de Lovenjoul. Le *Bierbeek* porte le même nom que *Bierbecque* (dép. Lessines). L'élement *bier* se retrouve dans *Biervliet* (Flandre zélandaise). Evidemment, il fut compris comme signifiant : *bière.* Toutefois, il est possible que primitivement il se soit agi de la racine, qui se trouve dans le *Biron,* le *Biran,* etc. (voy. *Beauraing, Biron),* c'est-à-dire, l'indo-européen : *bhereu* "bouillonner, bouillir" (bret, *berwi* "bouiller", lat. *ferveo,* germ. *bron, brouwen).* Si *bier* désigne la cou-

4. BALDAC : 1276 *Buedakin, Baudachin, Buedekin;* Synonyme : *Bodeken, Budiken, Bodukun* u. ä b. Fm - J. III, 198.

5. 1276 DUESBRUEC; < *-brôk.* Zum BW vgl. u. a. *Duisbeke* b. Oudenaarde (1063 *Dusebeke*), Fm - J III, 779 f.

6. 1276 ROBUEC; wohl < *ruisk* "Schilf" + *-brôk* wie fläm. *Ruisbroek.*

Flurnamen : 1. 1276 LIZEBECH; < *liska* "Schilf" + *-baki* wie die Synonyme b. D Fl. IX, 768, Fm - J. II2, 89 u. Jell. 20.

2. 1276 HELSBECQ; < *-baki* wie die Synonyme b. D Fl. v, 802 f.

3. 1276 (BROUCHINES); darin *brôk.*

4. 1276 (REKE); **rakja* "Waldstreifen"» (27).

Ook Gamillscheg, *Germanische Siedlung in Belgien und Nordfrankreich,* onderstreept de Germaanse invloed in het kanton Lessen : «Das starke germanische Einwanderungsgebiet von Flobecq, Frasnes und Ath setzt sich gegen den Osten zu in dem Kanton Lessines fort. Auch dieser ist voll von jungen Namen (ungefähr 40). Wir finden hier, ausser den *bise*-Namen, alle sekundären und tertiären Namentypen : *-inghêm*-Namen (*Esprenghien, Oeudeghien,* usf.), *beke*-Namen (*Bierbecque, Helsbecq,* usf.), *berg-* und *burg*-Namen. Die Uberlagerung der fränkischen Siedlung durch die jüngere Einwanderung zeigt sich noch in alten Formen von *Wannebecq,* nämlich 847 *Wambace,* das einem romanischen *Wambais* entspricht, 958 *Wambia,* s. dazu § 175. Seit 1023 ist die flämische Form *Wanbeca* bezeugt. Die alte Uberlieferung geht also um 1000 unter. Die gelegentlich sonst hier auftretenden *-bais*-Namen *(Horlebaix,* 1276 *Hollebais;* 1276 *Mollenbais)* zeigen zwar in *-bais* eine Form, die bei altfränkischer Uberlieferung lautgesetzlich wäre. Aber die Erhaltung des Zwischentonvokals lehrt, dass es sich um nachträglich an *bais* angepasste flämische Formen handelt, wie bei den in Abschnitt 9 aus Brabant angeführten Namen. Diese Namen verteilen sich folgendermassen : Lez deux *Acres,* Sprachgrenzgemeinde; 8 Namen bei Ghoy; 10 bei Lessines, 8 bei Bois-de-Lessines; *Oeudeghien;* 3 Namen bei Ogy; 4 bei Papignies; *Wannebecq;* 3 bei Ollignies.» (28).

Een tamelijk volledig overzicht van de andere — niet enkel oude maar ook moderne — plaatsnamen van Lessen, vaak met geschiedkundige en etymologische gegevens, vinden we vooral in de stadsgeschiedenissen van V.-J. Guignies en van Th. Lesneucq (29) :

---

leur, on peut comparer : *Boterbeek* "risseau de beurre", nom d'un cours d'eau à S.Michel-lez-Bruges et les dérivés celtiques de *medu* - "hydromel"».

(27) F. Petri, *Germanisches Volkserbe in Wallonien und Nordfrankrijk,* p. 168. — De auteur verwijst vooraf naar de *Veil Rentier* en G. Kurth, *La frontière linguistique en Belgique et dans le Nord de la France,* I, p. 207-8, zonder commentaar en in één zelfde lijst, de toponiemen van Lessen en van Lessenbos uit de *Veil Rentier* geëxerpeerd heeft.

(28) E. Gamillscheg, *Germanische Siedlung in Belgien und Nordfrankreich,* p. 86.

(29) V.-J. Guignies heeft zijn naamkundige gegevens o.a. gehaald uit de *Veil Rentier de Messire Jehan de Pamele-Audenarde (vers 1275),* terwijl Th. Lesneucq niet enkel gebruik maakte van ditzelfde document en van twee cartularia van 1437 en van 1472, maar zich tevens ook baseerde op een moderne kadastrale kaart van de stad, waarvan hij trouwens in zijn werk de indeling heeft overgenomen.

«Lessines, outre la ville proprement dite, comprend les dépendances du Pont-d'Ancre, de Kénimont (Climont), d'Ourehaing, de la Porte-des-pierres, de Bronchenne, du Commun, de Foubertsart, du Champ Milon et des Sarts.

Le *Pont d'Ancre* emprunte son nom au gros ruisseau de ce nom, lequel prend sa source à Ellezelles, traverse Flobecq, Ogy et afflue dans la Dendre, en aval de la ville. Au XIIIe siècle, il existait une usine, appelée *moulin d'ancre.*

Kénimont (Climont), mot roman signifiant *Mont aux chênes,* a remplacé un terrain boisé, qui couvrait anciennement les hauteurs de la porte d'Ogy. Il a dû être défriché de bonne heure, car on rencontre dans le ms. cité les mentions *er kenier sart, da lês les fourkes* (les fourches caudines où on exécutait les condamnés à mort); *couture de le reke dehors la porte ernaut* — porte d'Arnould, appellation, au XIIIe siècle, de la porte d'Ogy.

pierroit.

La Porte-des-pierres [...]. On y remarque, au Nord, une colline élevée et déboisée depuis un siècle; c'est le *Mouplon,* altération de *Mont-plon,* ainsi orthographié dans le ms. cité. La montagne est limitée vers l'occident par un groupe d'habitations, nommé *les Sarts;* au midi par le *hameau du Calvaire,* et à l'orient par les prairies de *Foubert sart,* qui, au XIIIe siècle, formaient un étang de 28 bonniers de superficie, appartenant au seigneur.» (30).

«La surface territoriale comprend 1046 hectares 92 centiares; elle est divisée en quatre sections cadastrales, savoir : Section A, de Climont pour Kenimont et d'Ancre. Section B, des Carrières et des Sarts. Section C, d'Ouraing. Section D, La Ville ou l'Harmonie.

Ce sectionnement est partagé en champs et Hameaux que nous allons énumérer en les faisant suivre de leurs dérivations et de leurs étymologies.

Dans la première section

Le champ de Maulde, d'une riche propriétaire qui y a donné son nom et qui vivait au début du 16me siècle.

Le long rayon. La longue borne.

Le champ de Climont, pour Kénimont, Quénimont, (Mont aux Chênes).

Le champ de l'hôpital, bloc de terres appartenant aux hospices.

Faubourg de la porte d'Ogy. Faubourg de la porte de Grammont.

Les patûres Dooms, nom du propriétaire.

Dans la deuxième section

Les prés de Lessines, bien communal autrefois.

Les Sarts, ancien bois, terrain essarté (31).

---

(30) V.-J. Guignies, *op cit.,* p. 6-8.

(31) Deze veelvuldig voorkomende toponiem werd zeer breedvoerig verklaard door A. Carnoy en A.-G. Chotin : "Comme beaucoup de villages appelés *Rode* ou *Sart,* on s'est servi longtemps du mot simple avant d'y ajouter une déter-

Le Mouplon, pour Montplon, 13e siècle, nom du propriétaire Montplon, c'est dans ce champ du Montplon que rencontre le hameau du Calvaire qui existe de temps immémorial et qui doit son nom à la présence d'un calvaire, placé au sommet et derrière lequel se trouvait un Hermitage : c'est un des points les plus élevés de la ville; cote 50 de la carte militaire.

Le Foubissart, mauvaise indication cadastrale; c'est Foubertsart, essart de Foubert (32).

Champ du Moulin.

Porte des pierres. Dans cette section se trouve la Paradis des chevaux, *(Paradis de Qu'vaux)*, lieu assigné par la police pour l'abatage et l'enfouissement des animaux atteints de maladies contagieuses ou pour autres causes, afin de mettre un terme à leurs souffrances. On rencontre dans beaucoup de localités semblable désignation; c'était une mesure d'hygiène à laquelle tout intéressé devait se soumettre. Le mot Paradis, attribué à des lieux dits désigne un champ d'inhumation; il est souvent synonyme de cimetière. A Liége, *li paradis des ch'vas,* indique le lieu où se trouvait le champ d'équarrissage.

Bourses de Louvain, terrain jadis donné en garantie de la fondation des Bourses d'études à l'Université de Louvain, par J. Lelangue.

Le Camp-Milon, Champ-Milon, nom du propriétaire.

Les Blanchisseries, emplacement des curoirs.

Les Communs, biens communaux.

Le Bas-pierroir, partie du sol porphirique, où se sont ouvertes les premières carrières.

Les Quatre-Vents, endroit élevé, traversé par 4 voies de communication dans la direction des 4 points cardinaux.

---

mination, dont le but pratique était de distinguer le *sart* en question de ses nombreux congénères, quand la confusion était possible. Le mot *sart* joue un rôle considérable dans la toponymie wallonne. Il vient directement du lat. *sartus* "sarclé, défriché" et désigne donc les "déboisements". C'est l'équivalent du fr. *essart* (= lat. exsartus)." *(Orignes des noms des communes de Belgique,* p. 611, sub, verbo Sars-la-Bruyère). - "Sart, Sartiel, Sartiaux. Ces mots romans entrent dans trop de noms de villages et de hameaux pour nous ne nous arrêtions pas sur leur signification. *Essarter,* duquel provient le mot *sart,* signifie défricher. *Sartare,* (roeden, roden en flamand,) mot de basse-latinite d'où vient lui-même, veut dire cultiver une terre inculte. Veut-on savoir en quoi consistait l'essartage, c'est-a-dire l'opération et le travail d'essarter, Ducange va nous l'apprendre : Nous avons vu que ce furent les moines qui essartèrent les premiers l'Europe couverte de forêts du VIe au Xe siècle. Plus tard leur courage se communiqua au peuple. Les sarts sont donc des conquêtes faites sur les bois. Partout où vous trouverez ce nom, là était anciennement un bois, une bruyère. Du mot *sartare* sont venus *sartum, sartus, assartum, essartum, exartus, exartum* qu'on rendrait en bon français par le mot *essart.* Les mots *Sart, Sarti, Sartiel, Sartiau, Sartinne* ont vieilli. L'essart répond au mot tudesque *Rode ... Les villages de Gondregnies,* Forges, Lessines, les Acren et Wannebecq ont un hameau nommé les Sarts." *(Etudes étymologiques,* 1e uitg. van 1857, inleiding, p. 29).

(32) Zie A. Carnoy, *Orignes des noms des communes,* p. 223 : «Fourbissart (dép. Lessines). * *Frodberhti sartus* "essart de Frobert"».

Le Haut-pierroir.

Champs de Bronchennes; nom d'une ferme féodale qui s'y trouve.

Dans la troisième section

Le grand champ. Faubourg de la porte d'Ogy. Champ des Fourches.

Champ des Gibets; ils s'y trouvaient encore à la fin du 18me siècle. Les exécutions capitales avaient lieu le long du grand chemin, de Lessines à Ath, sur le champ des fourches (champ des fourques), et les inhumations des suppliciés se faisaient sur le champ de la justice *(camp d'el justice)* à quelques pas de là, où était un calvaire qui fut remplacé, vers le milieu du XVIIe siècle par la chapelle Notre-Dame de Consolation. On sait que les mots Fourches, Fourques signifient Gibets.

Champ du Robreucqs. *Breucq* signifie marais et vient du tudisque, *Brouk* (33). Les Robrières, pour les Robreucqs, altération du cadastre.

Croix Joseph. Le long du chemin des Croix, par où passe la procession annuelle des rogations, appelée vulgairement *Les Croix.*

Le Colombier, qui comprend le vieux marché, *vies markiet,* aujourd'hui jardin potager des Sœurs noires, dont il est question dans les manuscrits les plus reculés et qui occupait, à n'en pas douter, le centre de l'agglomération toute primitive.

Le courtil à œufs qui remonte à la même époque et qui doit son nom à une rente en nature qui le grèvait.

Les rivières. Bloc de prés, autrefois vivier rempli d'eau.

Couture d'embreucq. Basse couture (34).

Marlière Lepreter, terrain marneux appartenant à Lepreter.

Prés d'Hourain.

Quatrième section, LA VILLE

Nous n'avons pas l'intention de nommer toutes les rues, ruelles, impasses et places publiques; nous allons seulement citer celles d'entre elles qui présentent un intérêt particulier ou historique.

Rue cantereine, canta rana, chant de la grenouille, aujourd'hui rue des 4 fils Aymon. C'était autrefois un terrain bas et marécageux qui s'étendait

---

(33) Zelfde verklaring bij M. Gijsseling, *Toponymisch Woordenboek,* p. 188 : «Rom. < germ. *broka* - m.n. "marais"», bij A. Carnoy, *Origines des noms des communes,* p. 105 : «Breucq (dép. Ellezelles, Izières, etc.). Comme *Breuze* (dép. Kain, Mourcourt) et les nombreux *Breux, Broucq* ou *Brou* de la Wallonie, adaption romane du germ. *broek* "marais".» en bij A. G. Chotin, *Etudes étymologiques et archéologiques,* 2e uitg. van 1868, inleiding, p. 34 : "Breuc, Breucq. Ce mot roman que Roquefort ne donne pas, vient du flamand *Broeck,* et signifie comme ce dernier, *marais".*

(34) Onder "kouter" lezen wij bij A. Carnoy, in zijn *Origines des noms des communes,* p. 379 : "Lieu dit fréquent. C'est un emprunt au latin : *cultura* et cela désigne un "champ". On trouve, aussi la forme française *Couture* [...]. Le terme fut employé par les Francs, dès les débuts de leur établissement. On le trouve surtout dans les régions, qui étaient déjà cultivées, lors des invasions. (Voy .Lindemans, T. & D. XIV. 67 - 169). - On trouve le diminutif *Koutereel* (à Renaix) (= fr. *Couturelle)".*

jusqu'à la rivière, *le tenre,* où coassaient les grenouilles qui en constituaient les seuls habitants (35).

Le Trou Martin *(Trau Martin)*, impasse malpropre à l'extrémité de laquelle se trouvaient quelques mauvais bâtiments servant de remises, de reduits. *Jehan le Thieulier sur ses servoirs (remises) gisant au deboult de la rue con dist le traumartin emprez le grand pont,* 1421.

Le haut et le bas rivars; toutes les fortifications comprenant les remparts, les rives et les fossés.

Rue des Fèvres, communément rue des fèves; depuis 1890, rue César Despretz, en souvenir du célèbre chimiste Lessinois. Dans cette rue, tenant à la grand'place, étaient établis bon nombre d'artisans travaillant les métaux : maréchaux, poëliers, plombiers, serruriers, chaudronniers, etc.

Le Ruiechon, Ruichon, Richon, aujourd'hui rue Alix du Rosoit - rue du ruisseau, qui allait de la grand'place à la Dendre, recueillant les eaux de la place et des voies supérieures pour les diriger en pente rapide vers la rivière. C'est une des plus anciennes rues de Lessines; de vieilles bâtisses en moellons irréguliers avec fenêtres ogivales y existent encore et en attestent l'ancienneté.

La placette de l'Eglise, à présent Placette Alix du Rosoit, fondatrice de notre hopital.

Les rues du château; elles sont au nombre de quatre, aboutissant toutes au château ancien.

La rue de l'Hotellerie (hostellerie) où était située l'hôtellerie des Ladres qu'on appelait aussi Maladrie et Ladrie (36).

---

(35) In zijn eerste uitgave noteerde Lesneucq in voetnoot bij deze toponiem : "Cette rue que nous avons trouvée ainsi denommée dans un Chassereau de 1437, qui se trouve aux archives de l'hôpital, n'offrait aussi, dans l'origine qu'un sol marécageux où coassaient les grenouilles ; de là le nom de Canteraine (Canta-rana, chant de la grenouille, la Raine en patois.) Elle s'étendait depuis le pont de Bois jusqu'au moulin-à-eau. - Elle reçut sa nouvelle dénonciation de l'ancienne *brasserie des Quatre-Fils Aymon* appartenant à Bon Déjehansart, échevin de Lessines en 1652, qui avait quatre fils." (p. 51). - Zie ook A. Carnoy, die onder "Chantraine (dép. Verlée)" noteert : "Le nom de lieux dits : *Chanteraine* (chante ! grenouille !», formé comme *Chante-Merle* (voy. *Chantenelle)* et désignant des marécages où coassent les batraciens» se trouve abondamment en Belgique (à Gilly, Malonne, Sirault, etc.)" (*Origines des noms des communes,* p. 127).

(36) Door A. Carnoy bondig verklaard als "réserve" pour le confinement des lépreux" (*op. cit.,* p. 431). - Zie ook de gedetailleerde uitleg van A.-G. Chotin : "Les communes de Mons, de Frameries, de Chimai, de Froid-Chapelle, de Naast et de Thuin ont un hameau de ce nom, qui signifie *Maison au Ladres,* hôpital, nosocome des Ladres. Ce mot ladre veut dire lépreux et vient de Lazarus. En latin Lazari et leprosi sont synonymes. On donna le nom de ladre aux lépreux, parce que leur maison et leur église étaient hors des murs de Jérusalem, et que cette dernière était placée sous la protection de St-Lazare. Tournai a aussi sa ladrerie ou bonne maison, au Val d'Orcq. Les maladries remontent aux XIIe et XIIIe siècles. Elles étaient toutes spécialement destinées à la guérison de la lèpre. Leur existence dans un village est donc une preuve de l'ancienneté de celui-ci, comme de la libéralité ou de la bienfaisance publipue (*Etudes étymologiques,* 1e uitg. van 1857, inleiding, p. 34).

La rue des Tanneurs ou rue entre deux ponts.

La ruelle des Dominicains, où se trouvent encore les bâtiments de l'ancien couvent des Dominicains.

La ruelle ou sentier de la vignette, le long de laquelle existaient de petites plantations de vignes.

La rue de Tramasure, pour perpétuer la mémoire de Sébastien de Tramasure, le vaillant défenseur de la cité, en 1583.

Les rues des Fossés, établies sur les fossés des anciens remparts.

Porte à veaux (impasse de la), mauvaise orthographe que le cadastre nous a leguée, il faut écrire porte-*avau*, vieux français, pour *aval*. Cette impasse tire son nom d'une des portes d'entrée de l'hôpital qui se trouve au bas de l'établissement et qui conséquemment se trouve en aval.

Deux nouveaux quartiers ont été créés récemment dans le bas de la ville, à la porte des pierres; celui du *Camp Milon*, celui des *Bourses de Louvain ou Quartier Saint Roch.*» (37).

Een andere belangrijke bron nog is G. Decamps, die in zijn *Les communes de la région de Soignies* een 16-tal toponiemen bespreekt : «Les principales dépendances de Lessines sont : Ourhaing, [...] Pont d'Ancre : c'est un pont sur l'Ancre, ruisseau affluent de la Dendre, rivière qui entoure Lessines et en fait comme une île. Kenimont ou Climont, Fourbiersart ou Fourbissart, l'essart de Foubiert, nom d'homme. Les Sarts. Le Champ Milon dont on a fait Camillon. Montplon ou Mouplon. Les Carrières. Porte des Pierres, rappelant les exploitations de pierres. Commun, terrains communaux; c'est en ce dernier lieu que des spéculateurs hollandais ouvrirent des 1707 les premières carrières de grès porphyrique qui, actuellement, ont pris une si grande importance. Le Calvaire. Ferme de Bronchenne. Monchiel (1216), nom primitif de l'emplacement du célèbre hôpital de N.-D. à la Rose fondé en 1242 par dame Alix du Rosoit, veuve d'Arnould d'Audenarde. Citons encore : le Parc de la Justice, où se trouvaient les fourches pour l'exécution des criminels; Laron ville, nom d'un champ; La Ladrie ou léproserie; l'Ermitage, emplacement de l'ancien ermitage de Saint-Sauveur.» (38).

M. Gijsseling ten slotte verklaart een nog niet aangetroffen oude Lessense toponiem : «Motte, La [Lessines : So] : : Mote, env. 1185 G E 3, 148(5). Rom. *mota* "butte artificielle surmontée d'un chateau".» (39).

---

(37) Th. Lesneucq-Jouret, *op. cit.*, p. 17-21. - De auteur vermeldt nog de loop van de beken die Lessen bevloeien ; deze zijn : Le Ruisseau d'Ancre, le Ruisseau de l'Officier, le Ruisseau des Bas-Rivars, le Ruisseau d'Ouraing, le Lac, le Ruisseau de Foubertsart, le Ruisseau de Bronchenne, le Ruisseau de Gamba, le Ruisseau de Ligne, le Ruisseau des près d'Ouraing (p. 26-29).

(38) G. Decamps, *Les communes de la région de Soignies*, p. 32. — A.-G. Chotin geeft in de 2e uitgave van zijn *Etudes étymologiques* (van 1868), p. 300, de betekenis van slechts vier plaatsnamen : «Les carrières (de grès) Le fourbisart, *le défrichement de Fourbus* ou *Fourbi*. Kenimont, *mont aux chênes*. L'harmonie, nom du local de la société de musique"; in zijn 1e uitgave van 1857, p. 52, vermeldde hij nog "la commune" en "la ferme de Bronchinies".»

(39) M. Gijsseling, *Toponymisch Woordenboek*, p. 719. - Zie ook A. Carnoy, *Origines des noms des communes*, p. 481-82 : "Motte (lieu-dit fréquent sur-

Een aantal van deze plaatsnamen, zonder uitleg, vinden we tenslotte nog bij Ph. Vander Maelen, *Dictionnaire géographique de la province de Hainaut:* «Cette commune se compose de son chef-lieu ou de la petite ville de Lessines, des hameaux de Hourain, Kénimont et la Porte-de-Pierre, et de plusieurs autres dépendances, telles que les fermes de Bronchine, le Commun, Fourbeissart, le Camilon et les Sars» (40); Havard, *Dictionnaire Géographique, ...des communes, sections de communes et hameaux de Belgique :* Hourain, 400 h.; Keninsont, 650 h.; les Sars, 190 h.; Fourbissart, 290 h.; le Commun, 860 h.; le Carnilon, 580 h. (41); Guyot, *Nouveau Dictionnaire des communes, hameaux, etc., du royaume de Belgique :* «Harmonie, Intérieur, Carrières, Houraing, Kenimont, Fourbissart, Porte de Pierres, Sars» (42) en bij Houet, *Dictionnaire moderne des communes belges :* «Brochenne, Calvaire, Houraing, Kenrimont, L'Ecluse, Le Comnien, Monplon, Pettignies, Quatre Vents.» (43).

Alhoewel het geen zuivere toponiem is kunnen we hier nog een voor Lessen zeldzame Germaanse plaatsnaam vermelden, nl. «Les weymeaux», het gemeenschappelijk weiland van de stad : «L'origine germanique de weymeaux n'est pas douteuse. Wey, en flamand signifie pré, prairie, pacage, gagnage. Weide, pré, prairie, pâturage. Maaien, faucher. D'où : les prés qu'on fauche.» (44).

De benamingen van enkele huizen en herbergen uiteindelijk, die sporadisch in de uitgegeven teksten voorkomen, bewijzen eveneens 't Waalse karakter van Lessen, daar ze alle, op een gemakkelijk verklaarbare uitzondering na, in het Frans zijn : «Boucherie Nenae» (1444) (45), «Aigle d'or» en «Paon d'or» (1584) (46), «La maison nommée Le Mouton», «Maison nommée *"Le Moulinet"*» (1650), «La maison appelée Lancerée», «La maison nommée "La Flatte"», «La maison et curoir Stequeldooren» (47), «Maison nommée *Le Huttutu*» (1654) (48), «la maison de l'écu de France», «l'autellerie de l'Ange» (1673) (49).

---

tout à l'ouest). *motte* se dit des "buttes" et, particulièrement de celles sur lesquelles étaient les châteaux *(mottes féodales)*. En néerlandais, le terme a, parfois, été emprunté comme *mote* (p. ex. à Koolskamp, Leke, etc.)" en J. Tanghe, *Toponymie de Flobecq* in *Le Postillon* van 17-11-1934 : «"Motte" est emprunté du flamand "mote", mamelon; c'est une élévation de terrain construite de mains d'hommes entourée d'un fossé et sur laquelle s'élevait un château, un monastère, un moulin. Les mottes étaient des lieux de refuge en cas d'invasion».

(40) Ph. Vander Maelen, *Dictionnaire géographique de la province de Hainaut,* p. 288.

(41) J.-M. Havard, *Dictionnaire Géographique, topographique, historique, statistique, écclésiastique, administratif, judiciaire et postal des communes, sections de communes et hameaux de Belgique,* p. 191.

(42) Fr. Guyot, *Nouveau Dictionnaire des communes, hameaux, etc., du royaume de Belgique,* p. 226.

(43) A. Houet, *Dictionnaire moderne des communes belges,* p. 360.

(44) H. Masoin, *Les weymeaux ou prés de Lessines et d'Houraing,* p. 8.

(45) R. Dubois, *Les Bouchers Lessinois sous l'Ancien Régime* in *La Louve.*

(46) V.-J. Guignies, *op. cit.,* p. 206.

(47) Deze «Stequeldooren» zou eventueel onder de persoonsnamen kunnen gerangschikt worden daar het hier praktisch zeker de naam van de eigenaar betreft.

(48) Th. Lesneucq, *op. cit.,* p. 268-270.

(49) H. Masoin, *Les weymeaux ou prés de Lessines et d'Houraing,* pp. 24, 27.

GESCHIEDENIS

Het domein Lessen had, toen het voor de eerste keer vermeld werd in 946, ongetwijfeld een zuiver landelijk karakter en, alhoewel het in 1044 door Wedric Lesor, erfgenaam van Gerard van Rousillon, werd versterkt, is het een landelijke nederzetting gebleven gedurende de 11e en zeker ook nog in de eerste helft van de 12e eeuw (50). Nadat dit gebied had toebehoord aan een familie die naar dit bezit «Lietsinae» werd genoemd, en waarvan enkel een zekere Hibertus die in 1065 leefde bekend is, ging Lessen over in handen van de machtige heren van Pamele bij Oudenaarde (51).

In deze heerlijkheid werd op initiatief van de heer van Pamele-Oudenaarde in de 12e eeuw de Nieuwstad Lessen gesticht (52), die haar vrij-

(50) Over de geschiedenis van Lessen in haar geheel bestaat geen enkele critische studie; de twee historische werken over Lessen immers — Th. Lesneucq-Jouret, *Histoire de Lessines* (1e ed., Tournai 1873), *Histoire de la ville de Lessines* (2e aangevulde uitg., Lessines 1906) en V.-J. Guignies, *Histoire de la ville de Lessines* (Mons, 1892) — geven enkel een opsomming van losse feiten zonder ze tot een geheel te verwerken. Zoveel mogelijk hebben we dan ook gesteund op 'n paar zeer wetenschappelijke publikaties die, handelend over het beroemde hospitaal «Notre-Dame à la Rose», soms ook uitwijden over de meer algemene stadsgeschiedenis : Léo Verriest, *Lessines. Ses seigneurs, son origine et son Hôpital de Notre-Dame à la Rose* in *Annales du Cercle Royal Archéologique d'Ath,* t. XXXII, 1948, p. 197-221, en M.-A. Groult, *L'Hôpital Notre-Dame à la Rose de Lessines de sa fondation au XVIe siècle* (1243-1500) in *Annales du Cercle Royal Archéologique d'Ath,* t. XXXIV, 1950, p. 1-172. Een paar nieuwe gegevens komen nog voor in de studie van W. Ruzette, *Le célèbre assaut de Lessines et Sébastien De Tramasure* (Wauthier-Braine, 1963). Naast enkele losse en soms weinig betrouwbare gegevens in de oudere algemene werken (Ph. Vander Maelen, *Dictionnaire géographique de la province de Hainaut* (Bruxelles, 1833), p. 288, A.G. Chotin, *Etudes étymologiques et archéologiques... de la Province du Hainaut* (2e uitg., Tournai, 1868), p. 299-301, Th. Bernier, *Dictionnaire géographique, historique, archéologique, biographique et bibliographique du Hainaut* (Mons, 1891), p.469-70, vinden we ook nog een goede en overzichtelijke samenvatting van de geschiedenis van Lessen in een paar algemene werken van recentere datum, nl. E. De Seyn, *Geschied- en aardrijkskundig woordenboek der Belgische gemeenten,* p. 752-54, en Max Servais, *Wapenboek van de Provinciën en Gemeenten van België,* p. 1029-1030; van dezelfde aard is ook het degelijk artikel van R. Carton, *Lessines et la terre des débats* in *Hainaut Tourisme,* dec. 1956, en de recenter en vollediger brochure van J. Delmelle, *Lessines et sa région* (uitg. van de toer. ver. Henegouwen, Mons 1966).

(51) Naast deze heerlijkheid die eigendom was van de heren van Pamele, was er nog een tweede kleinere heerlijkheid in het bezit van het kapittel van Cambrai (L. Verriest, *Lessines. Ses seigneurs, son origine et son Hôpital de Notre-Dame à la Rose,* p. 204). Deze laatste strekte zich hoofdzakelijk uit over de wijk Ourhaing (V.-J. Guignies, *Histoire de la ville de Lessines,* p. 153).

(52) L. Verriest, *art. cit.,* p. 204-5. — Volgens de kroniekschrijvers Baronius, Sanderus en Van Waesberghe is er op de plaats waar de stad Lessen werd gesticht, maar lang voor deze stichting, een belangrijke bevolkingsconcentratie geweest : Karel de Grote zou daar (op de huidige wijk Ourhaing) immers een deel van de overwonnen Saksers hebben ingeplant, zodat deze plaats Saxonia of Saxonville werd genoemd. V.-J. Guignies (*op. cit.,* p. 3-5) en ook Th. Lesneucq (*op. cit.,* 2e ed., p. 12-14) hebben deze geschiedenis als

heidscharter gekregen heeft van Arnout IV tussen 1226 en 1234 (53). De jonge «vrijstad», die beschermd was door een donjon, kende nu een vlugge ontwikkeling : In de eerste helft van de 13e eeuw reeds werd de St.-Pieterskerk gebouwd. De economie die zoals in alle steden van Vlaanderen en Henegouwen gevestigd was op de verwerking van de wol en op de laken- en lijnwaadfabricatie, bloeide vlug op in Lessen, zodat de stad zeker ten tijde van Arnout IV (begin 13e eeuw - 1242) een halle bezat, waar de week- en de jaarmarkten gehouden werden. De lijnwaadmarkt van Lessen werd vooral bezocht door Vlamingen van Moerbeke, Herzele, Welden, Oudenaarde, Brakel, Gent, Zottegem en Schorisse; in die tijd werd Lessen als lijnwaadstad op gelijke voet gesteld met Bergen, Valencijn, Aat, Edingen en Zinnik. Ondertussen was de Lessense bevolking zo sterk aangegroeid dat, waarschijnlijk onder Arnout IV, de stad met een muur werd omringd. Lessen verwierf tenslotte nog grotere beroemdheid nadat Alix de Rosoit, weduwe van genoemde Arnout IV, in 1243 het hospitaal Notre-Dame à la Rose had gesticht en zou in de 13e en 14e eeuw een hoge bloei tegemoet gaan (54).

Lessen maakte in de 10e eeuw deel uit van het uitgestrekte markgraafschap Ename (55) dat enkele jaren na 1040, waarschijnlijk op basis van het taalgebruik, verdeeld werd onder Boudewijn V, die de noordelijke (Vlaamse) helft bij Rijksvlaanderen voegde, en Herman van Henegouwen, die de zuidelijke (Franse) helft of het graafschap Chièvres (met Lessen) annexeerde (56).

In 1070 werd Lessen geplunderd en verwoest door Robrecht de Fries tijdens diens strijd tegen Richildis van Henegouwen, die zich daar in een burcht had teruggetrokken. Rond 1150 had de heerlijkheid het opnieuw hard te verduren van de Vlaamse troepen van Raes van Gavere die in deze grensgewesten plundertochten organiseerde (57). In de 2e helft van de 13e eeuw werden de heerlijkheden Lessen en Vloesberg de inzet van een controverse tussen de graven van Vlaanderen en die van Henegouwen : oorlog, rooftochten en plunderingen gedurende ongeveer een halve

---

legendarisch bestempeld en eerstgenoemde auteur heeft daarbij terecht beweerd dat Lessen ontstaan is na de Noormanneninvallen op een goed geschikte plaats langs de Dender.

(53) W. Ruzette, *Le célèbre assaut de Lessines et Sébastien De Tramasure,* p. 55-56. — Volgens Th. Lesneucq (*op. cit.,* 1e ed., p. 65) zou dit charter gegeven zijn toen de stad deel uitmaakte van Vlaanderen : «La police et la justice civile s'y exerçaient d'après les lois et usages de Flandre et la juridiction ressortissait au conseil de Flandre, à Gand. La coutume locale des bourgeois de Lessines demeura intacte par la suite et telle qu'elle existait avant que notre ville échût au comte de Hainaut; mais ceux du Hainaut, voulant y introduire leur charte, rencontrèrent de l'opposition de la part des Etats de Flandre».

(54) L. Verriest, *art. cit.,* p. 205-6, en M.-A. Groult, *op. cit.,* p. 16-17. — Volgens Th. Lesneucq, *op. cit.,* 1e ed., p. 57, bezat de stad reeds in 1283 haar eerste belfort.

(55) M.-A. Groult, *op. cit.,* p. 13.

(56) *Algemene Geschiedenis der Nederlanden,* II, pp. 28, 50, 79; Th. Lesneucq, *op. cit.,* p. 15; V. Campen, *Les Terres de Débat,* p. 13-14; E. De Seyn, *Geschied- en aardrijkskundig woordenboek,* p. 753.

(57) Th. Lesneucq, *op. cit.,* p. 220-25, en V.-J. Guignies, *op. cit.,* p. 66-67.

eeuw en een juridisch probleem, dat pas in de 18e euw werd opgelost, bewijzen dat de kenmerkende benaming van de heerlijkheden Lessen en Vloesberg, nl. de «Terres de Débats», geenszins overdreven is.

De «Terres de Débats» bestaan uit zeven gemeenten, nl. Vloesberg, Lessen, Elzele, Lessenbos, Wodecq, Ogy en Papignies, die toen gegroepeerd waren in de heerlijkheden van Lessen en Vloesberg (58), strategisch gunstig gelegen op de grens tussen Vlaanderen en Henegouwen (59).

De rivaliteit die in de 12e eeuw reeds tussen Vlaanderen en Henegouwen bestond, kreeg in de 13e eeuw een veel scherper karakter als gevolg van het feit dat de scheidsrechterlijke uitspraak in 1246 door de Franse koning Lodewijk IX gedaan, waardoor Vlaanderen aan de Dampierres en Henegouwen aan de Avesnes werd toegewezen, door deze laatsten niet werd aanvaard. Daar Gwijde van Dampierre hem geen hulde had gebracht voor Rijksvlaanderen, erkende de keizer van Habsburg in 1279 Jan van Avesnes als zijn leenman voor het Land van Aalst met Geraardsbergen en voor de «Terres de Débats». Als gevolg hiervan zouden de heren van Oudenaarde, tevens eigenaars van de heerlijkheden Lessen en Vloesberg, vanaf 1280 afwisselend nu eens de Vlaamse dan weer de Henegouwse graaf als hun suzerein erkennen voor deze twee heerlijkheden.

De strijd tussen de Avesnes en Dampierres, die eigenlijk bestond uit plundertochten op elkaars grondgebied en tijdens dewelke ook Lessen in

---

(58) De heerlijkheid Vloesberg omvatte Vloesberg, een deel van Ogy, Ellezelles en Wodecq; de heerlijkheid Lessen werd gevormd door de «vrijstad» Lessen, Papignies, Lessenbos en de rest van Ogy, dat echter ook nog voor een derde deel toebehoorde aan het kapittel van Cambrai. Beide heerlijkheden vielen onder het ressort van één grootbaljuw en, behalve Lessen dat zijn eigen «Costuymen» had, werden alle gemeenten bestuurd volgens het Henegouws gewoonterecht (Ch. Faider, *Note sur les anciennes terres de débat et sur les conflits de juridiction*, p. 560-61). Volgens E. Degand echter zou Elzele het gewoonterecht van Ronse hebben gevolgd (*Essai historique sur la commune d'Ellezelles pendant l'Ancien Régime*, pp. 130, 137-38).

(59) Een drietal auteurs hebben een speciale studie gewijd aan de «Terres de Débats» : Ch. Faider, *Note sur les anciennes terres de débat et sur les conflits de juridiction* in *Bulletin de l'Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique*, t. XV, dl. II, 1848, p. 554-569, en in *La Belgique Judiciaire*, t. VIII, 1850, p. 161-167; L. Devillers, *Notice sur un Cartulaire concernant les terres dites de débat (Hainaut et Flandre)* in *Compte rendu des Séances de la Commission Royale d'Histoire*, 4e ser., t. III, 1876, p. 467-512, en V. Campen, *Les terres de débat* in *Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent*, t. XXXI, 1922, p. 12-26. Dit onderwerp wordt eveneens behandeld door V.-J. Guignies in een afzonderlijk hoofdstuk van zijn *Histoire de la ville de Lessines*, p. 45-65, terwijl Th. Lesneucq-Jouret in zijn geschiedenis van Lessen slechts enkele gegevens ontleent aan het artikel van Devillers (*op. cit.*, p. 367-371). Een beknopt overzicht van de geschiedenis van de «Terres de Débats» vinden we ook nog in *Flobecq Notice Illustrée* (Flobecq, 1912; p. 5-8) alsook in J. Delmelle, *Lessines et sa région*, p. 8-10, en enkele losse nota's in E. De Gand, *sur la guerre en Belgique de 1914 à 1918* (Renaix, 1918; p. 249-262). Over de «Terres de Débats» in de 13e-14e eeuw, zie eveneens M.-A. Groult, *L'Hôpital Notre-Dame à la Rose de Lessines*, p. 13-15, en H. Verbecelte, *cette antique terre de débats Flobecq* (Casterman, 1965; p. 57-60).

1303 door de Vlamingen verwoest werd (60), omdat ze het jaar tevoren de graaf van Henegouwen als suzerein hadden gehuldigd, duurde tot 1323 toen een akkoord werd bereikt : Het «Land van Aalst» werd samen met Geraardsbergen aan Lodewijk van Nevers toegewezen en i.v.m. Lessen en Vloesberg zou onderzocht worden tot welk graafschap zij behoorden. Pas in 1333 werd overeengekomen dat de graaf van Henegouwen de bezitter zou zijn van Lessen en Vloesberg maar tevens dat hij de graaf van Vlaanderen als leenheer moest erkennen voor sommige delen van deze heerlijkheden. Toen echter vier commissarissen, twee van Vlaanderen en twee van Henegouwen, een paar maanden later vijftien notabelen van Lessen en Vloesberg ondervroegen met het doel de «Vlaamse» en «Henegouwse» gedeelten af te bakenen, verklaarden dezen bijna eenstemmig dat de twee steden meer van Vlaanderen dan van Henegouwen afhingen : «ces villes estoient plus tot tenues de Flandre que de Hainaut» (61).

De graaf van Henegouwen wist de «Terres de Débats» nog meer in zijn macht te krijgen, nadat hij in 1333-36 deze gebieden voor 38.000 pd. had afgekocht van Guillaume de Mortagne, die door huwelijk met het huis van Pamele-Oudenaarde verwant was (62).

De graaf van Vlaanderen, Lodewijk van Male, die waarschijnlijk zijn invloed aldaar zag verzwakken, maakte zich in 1351 meester van de twee heerlijkheden en hij gelastte zijn grootbaljuw van Aalst daar andere grafelijke vertegenwoordigers aan te stellen. In 1353 werden deze gebieden echter opnieuw aan de gravin van Henegouwen geschonken op voorwaarde dat zij ze in leen hield van de graaf van Vlaanderen. In 1368 werd nogmaals een dergelijk akkoord gesloten : «Le Hainaut continua son occupation du fait et la Flandre dut se contenter d'une suzerainité purement nominale; jamais cependant elle ne renonça à ses droits.» (63).

Een definitieve juridische oplossing werd echter niet gevonden want zoals blijkt uit een 18e eeuws onderzoek hebben de overeenkomsten van 1354 en van 1368 enkel een formele waarde gehad en ressorteerden de

(60) Na deze verwoesting werd de stad met haar versterkingen in het begin van de 14e eeuw opnieuw opgetrokken op initiatief van de graaf van Henegouwen (Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 34-35).

(61) V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 54-55. — Zie ook L. Devillers, *op. cit.*, p. 501-8.

(62) De heerlijkheden Lessen en Vloesberg hebben dus eerst toebehoord aan de familie «Lietsinae» en dan aan de heren van Oudenaarde tot 1333. Langs de graven van Henegouwen om — van 1362 tot 1424 was de heerlijkheid Lessen verbonden met die van Ath — zullen deze twee gebieden in het bezit komen van de Boergondiërs en daarna van de Habsburgers. In 1648 zullen ze verpand worden aan de hertog van Lorreinen en Bar en tot op het einde van het Ancien Regime zullen ze door verwante adellijke families beheerd worden : «Au 14e siècle, Lessines, après avoir été, avec Flobecq, Ellezelles et autres lieux, l'objet d'une rude compétition (celle dite des *«terres de débat»)* entre les comtes de Flandre et ceux de Hainaut, entra dans le patrimoine de ces derniers, ce qui fit que la seigneurie appartint aux *ducs de Bourgogne,* à l'Empereur *Charles-Quint* et à ses successeurs, souverains des Pays-Bas, jusqu'au moment où, au milieu du 17e siècle, un acte d'engagère transporta la ville et ses dépendances à la famille de *Lorraine,* et par elle (entre autres seigneurs), à Louis *de Melun,* prince d'Epinoy et à Marie-Louise *de Rohan-Soubise,* grande Dame du 18e siècle.» (L. Verriest, *Lessines. Ses Seigneurs, son origine et son Hôpital de Notre-Dame à la Rose,* p. 198).

(63) V. Campen, *op. cit.*, p. 25.

«Terres de Débats» noch onder de Raad van Vlaanderen noch onder de Raad van Henegouwen, maar vielen onder de bevoegdheid van zes speciale commissarissen (64). In 1515 was de onoplosbaarheid van de kwestie ook nog duidelijk aan het licht gekomen toen de twee heerlijkheden onder het ressort van de Grote Raad van Mechelen werden gesteld (65).

Pas in de 18e eeuw kwam aan de «voorlopige» oplossing een einde nadat de Raden van Vlaanderen en Henegouwen in 1737 aan de Grote Raad van Mechelen een verdeling van de «Terres de Débats» hadden voorgesteld. Alhoewel de Geheime Raad na een onderzoek van de geschiedenis van dit gewest tegen de verdeling was en de oude oplossing wilde behouden, vaardigde Maria Theresia in 1743 een decreet uit waardoor de rechtspraak over Vloesberg en Elzele onder het ressort van de Raad van Vlaanderen viel, terwijl de Raad van Henegouwen rechterlijk toezicht kreeg over Lessen, Wodecq, Lessenbos, Ogy en Papignies en daarbij ook nog bepaalde rechten behield in Vloesberg en Elzele (66). De geschiedenis van de «Terres de Débats» zal pas definitief een einde nemen tijdens de Franse overheersing als in 1795 de eeuwenoude instellingen worden afgeschaft om plaats te maken voor een nieuwe rationele staatsinrichting.

De overeenkomsten die in de 14e eeuw gesloten werden tussen de graven van Vlaanderen en die van Henegouwen hebben echter niet belet dat Lessen in 1364 en in 1373 geplunderd werd door Vlamingen en in 1452-53, tijdens de Gentse opstand tegen Filips de Goede, door de Groententers, een zeer grote bende Gentse struikrovers die het zuiden van Oost-Vlaanderen en het noorden van Henegouwen terroriseerden (67); ook in de jaren 1488, 1489 en 1492 werd heen en weer geroofd door Vlamingen en Walen in dit grensgebied.

Ondertussen was te Lessen in de 15e eeuw de lakennijverheid in verval geraakt, niet zozeer ten gevolge van de plunderingen maar vooral door het voor Lessen zeer nadelige decreet van Filips de Goede van 1438, waardoor de stapel van linnen stoffen in Henegouwen te Ath werd gevestigd (68). Alhoewel nog in 1512 door Maximiliaan van Oostenrijk de lakennijverheid van Lessen werd gereglementeerd (69), zou er, als gevolg van de brand van het stadhuis in 1516 en van een pestepidemie

(64) Ch. Faider, *op cit.*, pp. 563, 164, en V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 60.

(65) Voor bestuurlijke aangelegenheden gingen de schepenen van Lessen raad vragen zowel te Oudenaarde als te Bergen (V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 152).

(66) Uitgave van dit document o.a. in Lesneucq, *op. cit.*, p. 369-71, en V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 62-65.

(67) Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 236-38, en V.-J. Guignies, *op. cit.*, pp. 73, 75-78.

(68) Niettegenstaande het verval van de lakennijverheid zou Lessen in de 15e eeuw nog een belangrijke Henegouwse stad geweest zijn, aangezien ze in 1469 of 1479 een van de «bonnes villes» van Henegouwen werd (J. Delmelle, *Lessines et sa région*, p. 15).

(69) Uit dit document blijkt dat de Lessense lakennijverheid op dat ogenblik reeds erg verminderd was door de concurrentie en door het steeds geringer wordende aantal fabrikanten die talrijk uitgeweken waren naar de provincies Luik en Namen (Th. Lesneucq, *op. cit.*, 1e ed., pp. 23,181).

in 1522, in 1525 van lakenindustrie in de stad geen sprake meer geweest zijn (70).

In welke mate de lakennijverheid zich al dan niet ontwikkeld heeft in de 15e-16e eeuw, weten we niet met zekerheid, maar steunend op de bevolkingscijfers zouden we eerder een gunstige evolutie moeten constateren: in 1406 (176 haarden), in 1424 (420 haarden), in 1444 (243 haarden), evenals in 1458 en in 1479 wordt Lessen bij het platteland gerekend, terwijl in 1501 Lessen deel uitmaakt van de Henegouwse steden en in 1534 1978 haarden telt (71).

Lessen heeft tijdens het Ancien Regime altijd deel uitgemaakt van het bisdom Cambrai, voor 1559 in de dekenij Chièvres en vanaf dat jaar als dekenijhoofdplaats van 31 parochies die werden afgescheiden van Geraardsbergen en vooral van Chièvres (72). Vanaf 1803 vormde Lessen opnieuw een dekenij in het bisdom Doornik (73). Het patronaatsrecht over lessen heeft steeds toebehoord aan het kapittel van Cambrai (74), dat zelfs in 1322 de priorij van Sint-Antonius stichtte om zijn belangen in die streek te doen eerbiedigen (75).

De tweede helft van de 16e eeuw en meer nog de 17e eeuw waren gekenmerkt door rampen en militaire gebeurtenissen. In 1568 werden door een brand meer dan 200 huizen verwoest (76). Daarenboven moest de stad van 1576 tot 1594 bijna onafgebroken het onderhoud van vreemde, hoofdzakelijk Spaanse en Franse garnizoenen bekostigen. In 1578 werd een beleg door Calvinistische Gentse troepen afgeslagen, vooral

---

(70) M.-A. Groult, *op. cit.*, p. 17, en J. Delmelle, *Lessines et sa région*, p. 15. — Groult verwijst hiervoor naar L. Verriest, *La draperie d'Ath. des origines au XVIIIe siècle;* waar deze laatste over Lessen handelt, rept hij nochtans niet over dit totale verval van de lakennijverheid aldaar (p. 62-63). Volgens de oudere auteurs Th. Lesneucq (*op. cit.*, p. 98-102) en V.-J. Guignies (*op. cit.*, pp. 85-87, 190) is Ath er in 1527 niet in geslaagd zijn lakenmonopolie uit te breiden in zijn ganse kasselrij, wegens de succesvolle tussenkomst van Lessen, Leuze, Frasnes, Buissenal, Moustier, St.-Sauveur, Arc-Ainières, Dergneau e.a. bij Karel V. Als gevolg hiervan ontwikkelde de lakennijverheid van Lessen zich zo vlug dat de stad in 1543 van Karel V de toelating kreeg een lakenhalle op te richten en in die jaren een geduchte concurrent van Ath was. Pas in de 17e eeuw verdween deze nijverheid te Lessen.

(71) M.A. Arnould, *Les dénombrements de foyers dans le comté de Hainaut (XIVe-XVIe siècle)*, pp. 209, 304, 306, 307, 308.

(72) Akren St.-Gereon, Akren St.-Martinus, Bever, Everbeek, Ghoy en Oedeghien (afgescheiden van Geraardsbergen), Bassily, Lessenbos, Bouvignies, Elzele, Vloesberg, Fouleng, Ghislenghien, Gibecq, Gondregnies, La Hamaide, Hellebecq, Isières, Lanquesaint, Lessen, Lombise, Mainvault, Ogy, Ollignies, Ostiches, Papignies, Rebaix, Silly, Thoricourt, Wannebecq en Wodecq (afgescheiden van Chièvres) (V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 211-12, en Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 147-48).

(73) Akren St.-Gereon, Akren St.-Martinus, Bever, Lessenbos, Ghoy, Oedeghien, Ogy, Ollignies, Papignies en Wannebecq (V.J. Guignies, *op. cit.*, p. 212, en Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 148).

(74) V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 214.

(75) V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 245-46.

(76) Toen een decreet werd afgekondigd dat de nieuw gebouwde huizen met pannen moesten gedekt worden, werd een pannenfabriek opgericht op het veld «Laronville» dat nu nog altijd «La Tuilerie» genoemd wordt (V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 88).

dank zij de dapperheid van de jonge Sebastien Tramasure; de herinnering aan deze gebeurtenis zou te Lessen blijven voortleven in de folkloristische stoet van «Le Festin» (77). In 1594 werd Lessen nog door Franse troepen overrompeld.

De regeringsperiode van Albrecht en Isabella betekende rust en herstel in de stad; in 1622 werden door Filips III de «costuymen» van de vrijstad Lessen bekrachtigd (78). Van 1639 tot 1648 waren er opnieuw voortdurend troepen in de stad gelogeerd, zodat de rijke burgers uitweken (79). Tot overmaat van ramp werd Lessen nog in 1665, in de zeer onrustige tweede helft van de 17e eeuw met zijn militaire verschrikkingen, getroffen door een pestepidemie waardoor haar handelsactiviteit totaal werd verlamd (80). Ook tijdens de devolutieoorlog (1667-1678) had de stad voortdurend te lijden onder opeisingen en plunderingen (81).

Het is dan ook niet te verwonderen dat Lessen in zeer zware schulden stak. Toen op bevel van de Franse maarschalk de Luxembourg Lessen in 1690 ontmanteld werd verloor nog een deel van zijn privilegies : De lijnwaadnijverheid die nog in 1663 door Filips IV werd gereglementeerd geraakte in verval ten voordele van Ath en Geraardsbergen (82). Niettegenstaande strenge maatregelen van het stadsmagistraat ter bescherming van deze sector van de stedelijke nijverheid, is de lijnwaadfabricatie in de tweede helft van de 18e eeuw te Lessen verdwenen (83).

Met de uitbating van een eerste steengroeve in 1707 door Daniel Lambrecht van Amsterdam werd echter een nieuwe bron van rijkdom gevonden. Van 1730 tot 1790 hadden enkele lokale industriëlen reeds een der-

(77) W. Ruzette, *Le célèbre assaut de Lessines et Sébastien de Tramasure*, p. 21-28. — In deze critische studie weerlegt de auteur op zeer afdoende wijze de opvatting dat «Le Festin» een belegering van 1583 zou herdenken.

(78) Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 42-60, en V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 94. — Hieruit blijkt dat Lessen nog gerekend werd onder de «goede steden» van Henegouwen, alhoewel de heerlijkheid dan juridisch ondergeschikt was aan het parlement van Mechelen (V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 145-46).

(79) V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 94-95, en Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 257.

(80) «On interdit aux habitants des villes et villages voisins de fréquenter Lessines. Le commerce de notre ville a alors tout perdu; les foires et les marchés qui étaient fort fréquentés ont été tout-à-fait désertés. La commune de Flobecq profita de cette triste circonstance pour établir un marché public le mardi de chaque semaine, ce qui eut lieu en 1666.» (Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 260-61). — Zie eveneens V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 96-97.

(81) «Outre les pertes materielles et les frais excessifs encourus par les passages, les campements des troupes ennemies, les contributions de guerre, les réquisitions de toute nature, elle dut supporter pendant quatre ans une garnison de 5 à 6.000 hommes, tant de cavalerie que d'infanterie, quoiqu'il n'y avait dans la ville que 200 maisons. Il faut observer que de 1654 à 1683, cent et onze maisons furent destruites par les effets de la guerre, savoir : quarante deux, y compris trois brasseries dans l'intérieur de la ville et 69, avec un tordoir, *extra muros.*» (V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 97). — Zie ook Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 263.

(82) Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 272, en V.-J. Guignies, pp. 103, 190, 192.

(83) V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 192-93.

gelijke steengroeve in exploitatie maar pas in de 19e eeuw zou het de voornaamste nijverheidstak van de stad worden (84).

Eveneens in de 18e eeuw had Lessen te lijden onder de militaire gebeurtenissen. Tijdens en ook nog een tijd lang na de Spaanse successieoorlog moest de stad de onderhoudskosten dragen van keizerlijke troepen (1710-1717). Toen Frankrijk in 1744, tijdens de Oostenrijkse successieoorlog, de oorlog had verklaard aan keizerin Maria Theresia, werd Lessen op bevel van Leopold, hertog van Arenberg, groot-baljuw van Henegouwen, in staat van verdediging gebracht en moest de stad meerdere Hollandse garnizoenen huisvesten; toch viel Lessen in 1745 in handen van de Franse troepen van wie ze schatplichtig bleef tot 1748 (85).

In 1790 werden de Verenigde Belgische Staten uitgeroepen en pastoor Degaye en François Dumortier werden door hun Lessense medeburgers afgevaardigd om te Bergen de akte te ondertekenen waardoor Henegouwen toetrad tot de Staten van Vlaanderen en van Brabant. Nadat Leopold II de orde in het land had hersteld kwam ons land in 1794 onder het Franse bewind; reeds in 1795 werd een oorlogsbelasting opgelegd (86). Lessen werd een kantonhoofdplaats, eerst in het district Ath, tijdens het keizerrijk in het arrondissement Doornik (87). Na de bevrijding in 1815 werd Lessen in het koninkrijk der Nederlanden de hoofdplaats van een kanton in het bestuurlijk arrondissement Zinnik en in het rechterlijk arrondissement Doornik (88). Lessen heeft eveneens actief deelgenomen aan de Belgische omwenteling in 1830 (89).

Samenvattend kunnen we dus wel besluiten dat de stad Lessen (90), in weerwil van de dubbelzinnige benaming «Terres de Débats», steeds

---

(84) V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 208-9. — Volgens L. Verriest zou de porfierextractie te Lessen zeker opklimmen tot in de eerste helft van de 13e eeuw, toen de stad met een muur werd omringd : «Lessines a donc eu vite une population assez dense, ce qui fit que, sous Arnould IV probablement, le bourg est entouré d'une *muraille*, percée de 4 portes : porte d'Ancre (d'Acren), porte Iernaut (ou d'Ogy), porte d'Ath, et porte de pierre, ou plus exactement du *Pierroit*, lieu où, bien apparemment, on *exploitait* déjà le porphyre *(Lessines. Ses seigneurs, son origine et son Hôpital de Notre-Dame à la Rose* p. 206).

(85) Th. Lesneucq, *op. cit.*, pp. 273-74, 280-82, en V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 105-9.

(86) De stad Lessen werd getaxeerd voor 15.000 ponden, het hospitaal voor 75.000 en de Zwarte Zusters voor 500. Verder in het baljuwschap Lessen moest Lessenbos 2.000, Elzele 6.500, Vloesberg 6.000, Wodecq 4.000, Ogy 1.500 en Papignies 1.000 ponden betalen (V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 112).

(87) V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 116-17.

(88) Id., p. 117.

(89) « Quand au mois d'août 1830, la Belgique se souleva pour secouer le joug honteux de l'étranger, Lessines se réveilla de son long engourdissement et retrouva l'ancienne bravoure de ses ancêtres; il s'y forma un contingent d'auxiliaires, qui prit part aux mémorables journées de septembre.» (V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 113).

(90) Als « stad » kan Lessen, in het verleden, niet vergeleken worden met Ronse en Geraardsbergen : in 1486 telde Lessen 600 haarden, in 1674 nog 200 en in 1750 maar 389 ; in 1784 waren er 3133 en in 1789 maar 2930 inwoners. In de 19e eeuw zou de bevolking gevoelig stijgen : 5.057 inwoners in 1854, 5.200 in 1857, 6.723 in 1877, 7.380 in 1881, 7.972 in 1885 en 8.115 in 1886 (V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 16).

georiënteerd is geweest op Henegouwen (91), en vanaf ongeveer het midden van de 11e eeuw de facto altijd deel heeft uitgemaakt van dit graafschap. Als belangrijke Henegouwse stad had Lessen trouwens het recht twee vertegenwoordigers te zenden naar de Staten van Henegouwen (92). De overeenkomsten die in de 14e eeuw werden bereikt tussen de graven van Vlaanderen en die van Henegouwen en vooral de afkoop in 1333 van Lessen-Vloesberg door laatstgenoemde graven bewijzen duidelijk dat de «Terres de Débats» en dus ook Lessen in praktijk Henegouws gebied zijn geworden, terwijl het aandeel van de graven van Vlaanderen zich daar beperkte tot zuiver theoretische aanspraken. Door het besluit van 1743 is Lessen tenslotte de jure een deel van Henegouwen geworden.

CULTUUR

Uit de geschiedenis is duidelijk gebleken dat Lessen steeds een Henegouwse stad geweest is. In dit hoofdstuk, waarin we achtereenvolgens de folklore en de feestelijkheden, de toneel-, muziek- en schuttersverenigingen en tenslotte de onderwijstoestanden behandelen, zullen we nagaan of die stad vroeger een Franssprekende bevolking had.

Tijdens het Ancien Régime waren de drie grote plaatselijke feesten de jaarlijkse godsdienstige processies op Sacramentsdag en op de verjaardag van de kerkwijding, d.i. de feestdag van St.-Pieter, patroonheilige van de stad (93), alsook de processie van «le Festin» (94). Op de eerste twee feestdagen kreeg het voltallige stadsmagistraat een «troussoir» d.i. een soort sieraad in zwart fluweel. De processie van «l'Assaut» of «le Festin»

(91) In een rekening van 1592 b.v. maakt men gebruik van Henegouwse munt (Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 69). - Ook de geschiedenis van het beroemde Lessense hospitaal « Notre-Dame à la Rose » bewijst het Henegouws karakter van de stad. Gesticht in 1243 door Alix de Rosoit, weduwe van Arnoud IV van Oudenaarde en voltooid in 1247 kreeg het in dat jaar zijn eerste statuten van Guy de Laon, Bisschop vanCambrai ; het hospitaal evenals de ganse stad stond immers onder geestelijk toezicht van de bisschop en het kapittel van dit bisdom. Een lijst van schenkingen van 1243 tot 1506 toont aan dat op een paar uitzonderingen na (Schendelbeke 1249 en1344, Mullem 1254, Geraardsbergen 1366) alle eigendommen dichtbij het hospitaal of althans in Henegouwen lagen. Alle betwistingen in de 13e en de 14e eeuw werden door het hof van Henegouwen beslecht en in een bevestiging van 1500 van alle rechten, statuten en privilegies van het hospitaal door Filips de Schone tenslotte wordt de controle op de toepassing van al deze rechten toevertrouwd aan de grootbaljuw van Henegouwen, aan de kastelein van Ath en de baljuw van Vloesbergen-Lessen (M.-A. Groult, *op. cit.*, pp. 29-31, 51-54, 63-65, 167).

(92) V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 146.

(93) Na 1786, toen Jozef II de kerkelijke feestelijkheden had gereglementeerd, ging de processie uit op de kermisdag, feestdag van Sint Mansuetus, tweede patroon van de stad (V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 283).

(94) V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 281.

(95) herinnert er aan, dat Sébastien De Tramasure met enkele leden van de burgerwacht in 1578 de stad van een belegering redde. Een zeer oud en merkwaardig gebruik tenslotte vond plaats op de dag van «Behourdiet» (eerste zondag van de Vasten): voor de pastoor en het stadsmagistraat brachten «les jeunes compagnons» hun «consaulde», d.w.z. dat ze hun onderlinge ruzies bijlegden: «se mectent les discords d'accords» (96).

In de 16e eeuw werden te Lessen twee rederijkerskamers opgericht, nl. die van de H.-Roza en die van de H.-Dorothea. Van de kamer van de H.-Dorothea, die tot in het begin van de 19e eeuw opvoeringen gaf in de «tiendenschuur», is een hernieuwing der statuten van 1647 bewaard gebleven; de kamer van de H.-Roza, waarvan geen statuten zijn overgebleven, werd reeds ontbonden rond 1660 (97). In de 19e eeuw werd met de oude traditie opnieuw aangeknoopt: in 1848 en 1882 stichtten enkele jongeren de «Société dramatique» en de «Dramo-Club» (98).

Lessen bezat in de 17e eeuw een «Association musicale», een zangkoor dat op de eerste zondag van de maand en op de plechtige feestdagen de mis moest zingen; de zangers werden soms bijgestaan door muzikanten van andere steden, o.a. door hobospelers van Valenciennes, maar op het einde van dezelfde eeuw konden de Lessenaars zelf voor muzikale begeleiding instaan. Verder waren er in de stad in de 19e eeuw ook twee harmonies, de «Philharmonie», het stedelijk muziekkorps dat dateert van 1792 en de jongere «Société chorale, Weber», gesticht in 1842. Tevens bestond er in de stad nog een «Ecole de musique» en een «Académie de dessin et d'architecture» (99).

Als verenigingen van vermaak vallen er meerdere schuttersgilden te noteren, waarvan sommige echter aanvankelijk een militaire betekenis hebben gehad (100). De kruisboogschuttersgilde van St.-Joris had als oudste militaire vereniging van de stad het recht voorop te gaan in de processies. Deze gilde die opklimt minstens tot in de 14e eeuw is in de tweede helft van de 16e eeuw verdwenen. Bijna in dezelfde tijd onstond de boogschuttersgilde van St.-Sebastiaan. De stichtingsoorkonde is verloren gegaan maar in de hernieuwde statuten van 1698, 1731 en 1767 lezen we

---

(95) « Le mot *Festin, Fiestin* dérive du flamand *vesting,* qui signifie forteressse, fortin. La procession qui se fait à cette occasion est renseignée dans les comptes des massards sous le nom de *procession de l'assault.* Or, cette opération militaire n'a lieu qu'à l'endroit des positions fortifiées, ce qui explique la dénomination de *festin,* laquelle s'est perpétuée jusqu'à nous. »(V.-J. Guignies, *op. cit.,* p. 283, voetnoot 2). - Voor de studie over « le Festin », zie naast de foutieve gegevens in *Le Festin de Lessines. Etude historique* van J.-L. Lenoir en in *La fête du « Festin » à Lessines* van H. Masoin, vooral de reeds vermelde critische studie van W. Ruzette, *Le célèbre assaut de Lessines et Sébastien De Tramasure.*

(96) V.-J. Guignies, *op. cit.,* p. 286.

(97) V.-J. Guignies, *op. cit.,* p. 275-78. - Th. Lesneucq, *op. cit.,* p. 315-17, publiceert deze Franstalige statuten.

(98) V.-J. Guignies, *op. cit.,* p. 277-78.

(99) V.-J. Guignies, *op. cit.,* p. 278-80.

(100) Over deze schuttersverenigingen, zie V.-J. Guignies, *op. cit.,* p. 176-84, Th. Lesneucq, *op. cit.,* p. 297-314, en J.L. Lenoir, *op. cit.,* p. 12.

dat om de veertien dagen geschoten werd op «l'affique», terwijl voor de koningschieting «le papegay» het mikpunt was (101).

De boogschuttersgilde St.-Christina werd gesticht door de Lessense burger Gilles-Domine Dupont, die in 1494 van Jacques Lescatier, groot-baljuw van de heerlijkheden Lessen-Vloesberg, haar eerste reglementering kreeg; in 1678 werd ze versmolten met de St.-Sebastiaansgilde. De «Serment des canonniers-arquebusiers de Saint-Roch», door patentbrieven van Karel V in 1548 gesticht, had, zoals duidelijk blijkt uit haar statuten van 1550, een zuiver militair doel. Na haar opheffing in 1768 werd de «Confrérie Saint-Roch» een gewone karabijnschuttersvereniging (102).

Op de schutterstornooien die waarschijnlijk regelmatig in de verscheidene steden werden georganiseerd waren de Lessense societeiten ook dikwijls van de partij. In 1492 zien we te Ath de «arcbaletriers de Mons, de Vallenchiennes, Audenard et Lessine» en in 1564 de «confrères de Saint-Roch, halquebusiers de la ville de Lessines»; de kruisboogschutters van Ath, Lessen en Soignies waren in 1505 aanwezig op een wedstrijd die ingericht was door de «gulde» van Edingen (103).

Het is niet bekend wanneer Lessen zijn eerste school kreeg. Uit een document van 1472 blijkt dat de stad toen reeds lang een lagere school bezat, die waarschijnlijk gelegen was in de Grand'Rue. In 1591 werd vlak bij de Steenpoort een tweede lagere school, de «école de la Vignette» opgericht; deze school waar o.a. Jean Hazard les heeft gegeven, verdween reeds in 1690 toen de stadsmuren gesloopt werden (104).

In de 17e eeuw, en wel vanaf 1630, had het stedelijk onderwijs uitbreiding genomen : Niet alleen werden er nieuwe gebouwen opgetrokken maar ook het programma werd uitgebreid, zodat men terecht van het college mocht spreken (105). Achtereenvolgens werd in deze stadsschool les gegeven door Guillaume Pecquereau (1584), Jean Orlent (tot 1657), Jean Feneau (vanaf 1648), Jean Farinart (vanaf 1657), Pierre De Robertmasure (vanaf 1662), Jean-Baptiste Duquesne (1679), Gilles Cortvrindt (vanaf 1687), H.B. Haynault (vanaf 1698), Pierre-Emmanuel Pellegrin (vanaf 1730) die in 1733 voor het onderricht van de behoeftige kinderen

---

(101) In 1766 behaalde Georges Smet van Lessen de eerste prijs op een schutterswedstrijd te Aalst waaraan 40 gilden deelnamen (V.J. Guignies, *op. cit.*, p. 180).

(102) De confrerie bezat twee eretekens : een zilveren haar met de inscriptie «Saint-Roch de Lessines», die de koning aan een ketting rond zijn hals droeg en een «médaille d'affique», die om de veertien dagen aan de beste schutter werd overhandigd (V.-J. Guignies, *op cit.*, p. 182-83, en Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 308-9). — Zie vooral het belangrijk artikel van H. Masoin, *Un Serment ou Confrérie d'Archers en la franche Ville de Lessines au XVIIIe Siècle.*

(103) V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 183-84.

(104) V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 268-70. — Volgens Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 133, waren er in 1472 reeds twee scholen, nl. de «Ecole de la Vignette» of «de la Villette», die in 1591 uitgebreid werd en een tweede bij de Steenpoort, die in 1690 zou verdwijnen.

(105) Het schoolreglement van 1662 wijst er op dat de kinderen moeten onderwezen worden in het lezen en het schrijven en de muziek, alsook in het Latijn (V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 270, en Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 136).

bijgestaan werd door Joseph-Louis Haynault, Antione-Joseph Leblon (vanaf 1735). De laatste leerkrachten tijdens het Ancien Régime waren Rasmont, Fauconnier, Deroubaix e.a. (106). In 1820 werd een nieuwe stadsschool gebouwd. In de 19e eeuw tenslotte werd ook nog lager onderwijs gegeven door de «Frères de la Doctrine chrétienne» (107).

De Zwarte Zusters die in 1527 uit Bergen de Grijze Zusters kwamen vervangen, werden naast de ziekenzorg ook belast met het onderwijs van de meisjes. In 1628 wees de bisschop van Cambrai niet te vergeefs uitdrukkelijk op hun onderwijsplicht want ononderbroken hebben zij zich van die taak gekweten (108). Daarnaast zijn er in de 19e eeuw ook nog talrijke private scholen geweest, zoals deze van Marie-Catherine Minouche, in 1806 opgericht en waar de meisjes leerden «à épeler, à lire et à écrire» (109).

Een eerste spoor van middelbaar onderwijs vinden we rond het midden van de 16e eeuw, toen Jean Taisnier, geholpen door vijf ondermeesters te Lessen een school openhield waar Grieks, Latijn, Spaans, Frans en muziek werden onderwezen (110). De humanioraleergangen die er vanaf 1686 door de paters Dominicanen werden gehouden kenden maar weinig succes : Ze verdwenen reeds in het begin van de 18e eeuw, omdat de kinderen van de gegoede burgerij meestal college liepen te Zinnik, Edingen en vooral te Aat (111). In 1881 werd een rijksmiddelbare school opgericht waar Léonard Fivez, leraar wiskunde van Ath, tot voorlopig directeur werd benoemd (112).

DOCUMENTEN

Het overzicht van de documenten toont nogmaals duidelijk aan dat Lessen tot in de 20e eeuw een zuiver Waalse stad geweest is. Op de Latijnse inschriften van het oudste stadszegel (113) en van het zegel van het hospitaal «Notre-Dame à la Rose» (114) en op enkele Latijnse stuk-

(106) V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 270-73, en Th. Lesneucq, *op. cit.*, pp. 135-36, 138.
(107) V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 274, en Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 139-40.
(108) V.-J. Guignies, *op. cit.*, pp. 242-43 en 273.
(109) Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 142.
(110) V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 269.
(111) V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 247-48.
(112) Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 143-44. — Vermelden we tenslotte dat Jean De Ramaix, meier van Lessen, in 1623 een zondagsschool stichtte, waar catechismus werd onderwezen (V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 273-74).
(113) V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 157, en Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 78.
(114) V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 263, en Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 180.

ken na, die voor het grootste deel uit het midden van de 13e eeuw dateren en meestal uitgaan van kerkelijke instellingen (115), en met uitzondering van een in het Nederlands gestelde overdracht van Lessen-Vloesberg door Jacoba van Beieren, gravin van Henegouwen, Holland en Zeeland aan haar moeder Margareta van Boergondië (116), zijn alle overige documenten i.v.m. Lessen in het Frans geschreven. We hebben het dan ook niet nodig geacht alle documenten afzonderlijk te bespreken, zoals we voor de steden Ronse en Geraardsbergen gedaan hebben; een groepsgewijs opgesteld overzicht van het bronnenmateriaal moge hier dan ook volstaan .

Uittreksels uit rekeningen en registers van verschillende stedelijke instellingen :

— Rekening van herstel en uitbreiding van het stadhuis van de jaren 1336-46 (117).

— Rekeningen van de stadsontvanger of stadsrekeningen uit de jaren 1463, 1482-83, 1583, 1584, 1592, 1594, 1648, 1673 (pas opgemaakt in 1680), 1686-87, 1690-91, 1692, 1780, 1793 (118).

— Rekeningen van de heerlijkheid Lessen-Vloesberg van 1444-45, 1445-46 en 1449-64 (119).

— Renterol van het hospitaal «Notre-Dame à la Rose» van 1437 (120).

— Renterol van het begijnhof, van de kapelanijen van Lessen en van de armenkamer (communs-pauvres) van 1472 (121).

— Renterol van de Zwarte Zusters van Lessen van 1629 (122).

---

(115) Schenkingen in 1075 en in 1089 door de bisschop van Kamerijk aan zijn kapittel van kerkelijke rechten te Lessen en de bevestiging van deze bezittingen door paus Eugenius III in 1148 en 1152, door Alexander III in 1179-80 en door paus Lucius III in 1181 (V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 212-14, en Ch. Duvivier, *Recherches sur le Hainaut ancien, du VIIe au XIIe siècle*, pp. 565, 575, 618, 619, 623, 637). Statuten en schenkingen van privilegies door geestelijke overheden zoals de paus, de bisschop of het kapittel in 1247, 1249, 1250 (4 doc.), 1253 (2 doc.), 1257, 1261 (2 doc.), 1462 (2 doc.) (M.-A. Groult, *op. cit.*, pp. 126-139, 142-66, en V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 307-9). Bevestigingen van rechten en giften door wereldlijke heren in 1246, 1247, 1248, 1256, 1260-61 (M.-A. Groult, *op. cit.*, p. 142-166, en V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 306). — Van sommige zeer belangrijke documenten, zoals de statuten, werd een Franse vertaling gemaakt (Th. Lesneucq, *op. cit.*, 1e ed., p. 224, 2e ed., pp. 191, 193).

(116) L. Devillers, *op. cit.*, p. 512.

(117) V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 167, en Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 118.

(118) V.-J. Guignies, *op. cit.*, pp. 286, 90, 278, 277, 95, 18, 279, 207, 284, 286; Th. Lesneucq, *op. cit.*, pp. 65-68, 134, 135-36, 68-74, 314, 74-77, 315, 122; H. Masoin, *Les weymeaux ou prés de Lessines et d'Houraing*, p. 21-29; H. Masoin, *Le siège de Lessines en 1583*, p. 66. — De studie van W. Ruzette, *Le célèbre assaut de Lessines*, tenslotte, bevat, naast een fragment van een rekening van 1482-83 (p. 55-56), talrijke uittreksels uit stadsrekeningen van de tweede helft van de 16e eeuw (p. 57-81).

(119) V.-J. Guignies, *op. cit.*, pp. 19, 127-33, 187, 246, 203.

(120) Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 62, en M.-A. Groult, *op. cit.*, p. 70-72.

(121) Th. Lesneucq, *op. cit.*, pp. 207-9, 150-56, 165-66, en V.-J. Guignies, *op. cit.*, pp. 234-35, 12.

(122) Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 212.

— Obituarium van het hospitaal van het einde der 17e - begin 18e eeuw (123).

— Rekening van de kapelanij St.-Jacob van 1765 (124) en van de kerkfabriek van 1787 (125).

— Parochieregisters uit de 18e eeuw (126).

— Rekeningen van de lagere school en van de C.O.O. van 1886 (127).

Documenten waarin het stadsmagistraat zich richt tot de ganse bevolking van Lessen of tot een bepaalde groep inwoners van de stad ofwel omgekeerd waarin inwoners van de stad zich tot de schepenen wenden zoals o.a. :

— Het document waardoor de stad zich in 1265 er toe verbindt jaarlijks 100 pond te betalen aan Maria van Oudenaarde (128).

— Verklaringen van leenmanschap van 1283 aan de graaf van Vlaanderen en van 1302 aan de graaf van Henegouwen (129).

— De toelating in 1447 aan de lijnwaadwevers van de stad gegeven om het broederschap van St.-Niklaas op te richten (130).

— De vrijstelling van bepaalde belastingen in 1566 aan de Zwarte Zusters toegestaan (131).

— Het politiereglement van 1578 (132).

— Het schoolreglement van 1662 (133).

— De verzoekschriften van de schuttersgilde St.-Rochus van 1699 en van de bakkers van 1710 (134).

— Het reglement van de stedelijke burgerwacht van 1716 (135).

---

(123) P. Delattre, *Obituaire-nécrologe de l'Hôpital Notre-Dame à la Rose, à Lessines, 1650-1950,* p. 75.

(124) V.-J. Guignies, *op. cit.,* p. 274.

(125) V.-J. Guignies, *op. cit.,* p. 217.

(126) V.-J. Guignies, *op. cit.,* pp. 19, 127-33, 187, 246, 203.

(127) V.-J. Guignies, *op. cit.,* p. 274 en 267.

(128) Th. Lesneucq, *op. cit.,* p. 40.

(129) V.-J. Guignies, *op. cit.,* pp. 311, 317, V. Campen, *art. cit.,* p. 20, en L. Devillers, *art. cit.,* p. 468, voetnoot 4.

(130) V.-J. Guignies, *op. cit.,* p. 190.

(131) Th. Lesneucq, *op. cit.,* p. 210-11.

(132) V.-J. Guignies, *op. cit.,* p. 172-76, Th. Lesneucq, *op. cit.,* p. 247-50, en W. Ruzette, *op. cit.,* p. 24.

(133) V.-J. Guignies, *op. cit.,* p. 270-72, en Th. Lesneucq, *op. cit.,* p. 136-38.

(134) Th. Lesneucq, *op. cit.,* 1e ed., p. 171 en 194, en 2e ed. p. 342.

(135) Th. Lesneucq, *op. cit.,* p. 274-75. — Voor de andere documenten van deze aard, zie verder Th. Lesneucq, *op. cit.,* pp. 35-36 (doc. van 1744 en van 1804), 63 (doc. van 1503), 64 (doc. van 1533), 101-2 (doc. van 1725), 174-78 (1557), 260 (doc. van 1662), 261-62 (doc. van 1670), 264-65 (doc. van 1652), 265-71 (doc. van 1654 tot 1681); H. Masoin, *Un vieil Hôpital de province. L'Hôpital Notre-Dame à la Rose, de Lessines,* pp. 294-96 (1524), 297-98 (1555), 298-301 (1734), 301-2 (1683); H. Masoin, *Un Conflit de Préseance à Lessines en 1734,* p. 324 en vlg. (1734-35); H. Masoin *Les weymeaux ou prés de Lessines et d'Houraing,* p. 16-21 (18e eeuw); P. Delattre, *Obituaire-nécrologe de l'Hôpital Notre-Dame à la Rose, à Lessines,* pp. 77 (1744), 79 (1788); L. Verriest, *art. cit.,* p. 217-18 (16e eeuw).

Reglementen en statuten van de brouwers (1605) (136), het broederschap St.-Dorothea (1647) (137), de bakkers (1700) (138), de St.-Sebastiaansgilde (1731 en 1767) (139), het hospitaal (1819) (140), de slagers (z.d.) (141).

Het stadszegel dat, met uitzondering van het Latijnse randschrift uit de 13e eeuw, volgende Franse inschriften gedragen heeft :

— Seel eschevinal de la franche ville de Lessines (16e eeuw).
— S. DE. LA. FRANCHE. VILLE. DE. LESSINES. TERRE. DE. DEBAT (2e helft der 17e eeuw).
— Mairie de Lessines (onder de Franse republiek).
— Municipalité de Lessines. Département de Jemapes (onder het keizerrijk).
— Régence de la ville de Lessines (Hainaut) (in de Hollandse tijd).
— Administration communale de Lessines. Hainaut (vanaf 1839) (142).

Grafschriften alsook een paar andere inschriften van :

— Gilles Domine Dupont († 1503).
— Ridder Jacques Desfarvacq († 1640) en Christine Fourbisseur († 1654).
— Brion de Weybroch «natif de Hollande en son temps mayeur dourhain» († 1471) en Isabeau de la Motte «héritière de la mayrie Dourhain» († 1469).
— Ridder Jacques de Baudreghien († 1523) en Anthoinette de Luxembourg († 1532).
— Ridder Jacques de Baudreghien († 1552).
— Estienne Duchesne († 1662) en Suzanne Duvivier († 1673).
— De familie Gaspart Dejihensart (z.d.).
— Gervaise Leleux († 1735) en Marguerite Carton († 1707).
— Jean Lepage († 1756) en Marguerite Claes († 1758).
— Jean Philippe Picquery († 1743) en Anne Thérèse Walckiers († 1740).
— Ridder Jac. Deffarvacq en Chrestienne Fourbisseur (schenking in 1634).

---

(136) Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 339-41, en V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 202.

(137) Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 315-17.

(138) Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 344-46.

(139) Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 304-7, en H. Masoin, *Un Serment ou Confrérie d'Archers en la franche Ville de Lessines au XVIIIe Siècle*, waarin de auteur dit reglement bespreekt aan de hand van de versie in een belangrijk register : «Registre du Serment et Archiconfrérie de Saint-Sébastien en la Franche Ville de Lessines contenant le Réglement, les Ordonnances et Statuts de la ditte Confrérie, les Biens annexés à icelle ainsi que les noms des Confrères 1766» (p. 81-96), waaruit blijkt dat het Frans de enige voertaal was van de gilde.

(140) P. Delattre, *La Communauté des chanoinesses de Saint-Augustin et l'Hôpital Notre-Dame à la Rose de Lessines, de 1795 à 1844*, p. 209-11.

(141) Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 337-38.

(142) V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 157-58, en Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 78-80.

— Marguerite Lepoivre (schenking in 1634).
— Sébastien de Tramasure († 1634) en Catherine Baghe († 1624).
— Sébastien de Tramasure († 1573).
— Ridder Jean-Henry De Mont († 1690) (143).

Documenten waarin de stad of sommige stedelingen zich richten tot overheidspersonen :
— in 1527 tot Karel V (144).
— in 1710 tot de vorst (145).
— in 1750 en 1754 tot Maria Theresia (146).
— in 1783 tot de advocaat van Jozef II (147).
— in de Franse tijd tot het bestuur van het departement (148).
— in 1825 tot het centraal bestuur (149).

Stukken, uitgaande van de vorsten en gericht tot de ganse stad of tot groepen stedelingen :
— De homologatie van de costuymen van Lessen door Filip III in 1622 (150) en de reglementering van het stadsbestuur door Karel II in 1687 (151) en door Maria-Theresia in 1768 (152).
— De toekenning van charters of reglementen aan de gilden of broederschappen van St.-Christina (1494) (153), van de lakenhandelaars (1512) (154), van St.-Rochus (1548) (155), van de lederbewerkers (1572) (156) en van de linnenwevers (1663) (157).
— De schenkingen van octrooien aan de stad (158).

---

(143) V.-J. Guignies, *op. cit.*, pp. 229-32, 240; Th.Lesneucq, *op. cit.*, pp. 132, 185-86, 189, 213-14, 253, 298; W. Ruzette, *op. cit.*, p. 45-47.
(144) V.-J. Guignies, *op. cit.*, pp. 86, 319-21; Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 98-99; L. Verriest, *La draperie d'Ath, des origines au XVIIIe siècle*, p. 62-63.
(145) Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 343.
(146) Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 110-12, en V.-J. Guignies, *op. cit*, p. 341-42.
(147) V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 353-54.
(148) P. Delattre, *La Communauté des chanoinesses*, p. 135-89.
(149) P. Delattre, *Obituaire-nécrologe de l'Hôpital Notre-Dame à la Rose, à Lessines*, p. 76.
(150) Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 42-60.
(151) V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 329-39, en Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 373-84.
(152) V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 342-53, en Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 385-96.
(153) Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 299-303.
(154) Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 323-28, en V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 187-89.
(155) Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 309-13.
(156) Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 329-33, en V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 193-95.
(157) Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 319-22.
(158) In 1453 (Guignies, *op. cit.*, pp. 78, 204), 1516 (Guignies, pp. 84-85, 162), 1526 (Guignies, pp. 85, 162, en Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 244), 1543 (Guignies, p. 86), 1635 (Lesneucq, p. 259), 1641 (Guignies, p. 327-28), 1703 (Lesneucq, p. 204).

— Documenten uitgaande van de heren van Lessen, bijna alle uit de 13e eeuw (159).

— Overeenkomsten tussen de vorsten i.v.m. Lessen, vooral van het einde van de 13e en het begin van de 14e eeuw tussen de graven van Vlaanderen en die van Henegouwen (160).

Tot besluit van dit hoofdstuk over de documenten vermelden we nog een belangrijk stuk dat getuigenis aflegt van de Franse spreektaal van de Lessense inwoners : de 15 personen die in 1333 ondervraagd werden door 8 commissarissen van Vlaanderen en van Henegouwen i.v.m. het ingewikkelde probleem wat nu juist te Lessen juridisch onder Vlaanderen en wat onder Henegouwen ressorteerde, hebben allen een Franse verklaring afgelegd, waarin ze het zo voorstelden als behoorde Lessen voor het grootste deel onder het graafschap Vlaanderen. Dit bewijst dus duidelijk dat Lessen, al heeft het politiek gezien een tijdlang bij het graafschap Vlaanderen of althans niet onbetwist bij Henegouwen behoord, steeds een Franssprekende stad geweest is (161).

---

(159) V.-J. Guignies, *op. cit.*, pp. 261 (doc. van 1680), 296 (doc. van 1688), 310-14 (doc. van 1253, 1283 en 1295); M.A. Groult, *op. cit.*, pp. 140-41 (doc. van 1243), 154 (doc. van 1253), 160-61 (doc. van 1290); L. Devillers, *art. cit.*, pp. 471-72 (doc. van 1281), 474-75 (doc. van 1282), 475-77 (doc. van 1283), 478 (doc. van 1289), 480 (doc. van 1297); V. Campen, *art. cit.*, pp. 16, voetnoot 3 (doc. van 1266), 17 (doc. van 1282), 17, voetnoot 3, 4 - 18 (doc. van 1282), 18 (doc. van 1284), 19 (doc. van 1288); Th. Lesneucq, *op. cit.*, pp. 353-56 (leenboek van de baronnen van Lessen-Vloesberg uit de 17e-18e eeuw) en 357-58 (doc. van 1744); E. Degand, *Essai historique sur la commune d'Ellezelles pendant l'ancien régime*, p. 32-36 (doc. van 1776).

(160) V.-J. Guignies, *op. cit.*, pp. 50-51 (doc. van 1295), 54 en 57 (doc. van 1333), 62-65 (1743), 314-17 (doc. van 1298), 317-19 (doc. van 1346); M.-A. Groult, *op. cit.*, pp. 162 (doc. van 1292), 162-63 (doc. van 1389), 167 (doc. van 1500); L. Devillers, *art. cit.*, pp. 472-74 (doc. van 1282), 479 (doc. van 1294), 491 en 495 (doc. van 1310), 500 (doc. van 1333), 508 (doc. van 1354), 509-10 (doc. van 1368), 511 (doc. van 1428); V. Campen, *art. cit.*, pp. 16 (doc. van 1282), 22 (doc. van 1310), 25 (doc. van 1354, 1368 en 1478). — Voor de belangrijke akte van 1743 die een einde stelde aan de twisten i.v.m. de «Terres de Débats», zie ook nog Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 369-71, en Ch. Faider, *art. cit.*, in *Bulletins de l'Académie Royale*, p. 568-69, en in *la Belgique Judiciaire*, p. 166-67.

(161) V. Campen, *art. cit.*, p. 23-24, en L. Devillers, *art. cit.*, p. 501-8. — Volledigheidshalve noteren we hier nog de Franstalige geloften (waarschijnlijk in de late Middeleeuwen) van de meisjes die in de leprozerie werkzaam waren (Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 203, en V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 251), de Franstalige eed van de grootbaljuw van Lessen (Th. Lesneucq, p. 356), het Franse testament van de deken van Lessen in 1646 (Th. Lesneucq, p. 206) en twee Franse schenkingsakten aan de Zwarte Zusters van 1634 en van 1710 respectievelijk door Sebastien en Michel De Tramasure (W. Ruzette, *op. cit.*, p. 47-48).

PERSOONSNAMEN

Het overzicht van de persoonsnamen bevestigt op zijn beurt de vaststelling, dat Lessen gedurende het Ancien Régime en ook tot 1830 — einddatum van ons onderzoek — een volledig Waalse stad is geweest. Naast een klein percentage verfranste familienamen die van Vlaamse oorsprong zijn en enkele zeldzame onvermomde Vlaamse namen, zijn alle persoonsnamen immers zuiver Frans (162). Uit het feit dat we de lijsten van deze persoonsnamen chronologisch hebben gerangschikt mag niet geconcludeerd worden dat we een taalkundige evolutie willen aantonen; we moeten integendeel vaststellen dat de franstaligheid in deze stad gedurende de behandelde periode steeds zuiver werd bewaard.

Th. Lesneucq heeft een onvolledige lijst opgesteld van Lessense schepenen vanaf de 15e tot in het begin van de 20e eeuw die praktisch uitsluitend Franse namen bevat en waarin een paar verfranste en later zuiver Vlaamse familienamen regelmatig terugkeren (163) :

15e eeuw : 31 vermeldingen (164).

16e eeuw : 224 vermeldingen waaronder Le Langhe, Le Langue in 1549, 52, 55, 60, 88, 89, 90, 98; Le Smeth, Scemeth, Smets, Smet in 1560, 74, 92, 94, 95, 98, 1600; Flameng, Flament in 1589, 90, 91, 92, 94, 1600; Vincq in 1566; Le Voz in 1568.

17e eeuw : 382 vermeldingen waaronder Le Langue in 1602, 33, 40, 42, 46, 47, 48, 56, 57, 69; Smet, Smeth in 1614, 15, 29, 51, 52, 93; Flameng in 1602, 20, 81; Coppens in 1659, 60, 61, 62, 63; Cortvrindt in 1670, 85, 93, 99, 1700; Van der Mert in 1659, 60; Pottere in 1644; Claes in 1700.

18e eeuw : 115 vermeldingen waaronder Le Langue in 1711; Van Bockstal in 1711; Smet in 1750; Watterman in 1770, 75; Vandenbranden in 1780, 90; Van Cleemputte in 1785; Flament in 1785, 95; Cosyns in 1790,95; Dooms in 1790, 95; Declercq in 1800 en Vandamme in 1800.

19e en begin 20e eeuw (tot 1905) : 220 vermeldingen waaronder Dooms in 1801, 17, 25, 30, 45; Vandenbranden in 1801, 55; Desauw in 1801, 17, 25, 30, 35, 40; Janssens in 1801, 17, 25, 30, 45, 55 (2), 60, 65, 70; Vancleemputte in 1801, 17; Flament in 1825; Debroë in 1835, 40; Vandenkerckhoven in 1845, 95, 1900; Mertens in 1855, 60; Vandenhaute in 1865; Cosyns in 1870, 75, 80, 82, 86, 90; Vandevelde in 1880,

(162) Een uitzonderlijk groot aantal Vlaamse namen treffen we nochtans aan onder de Lessense burgers die in 1396 tevens buitenpoorters waren van Geraardsbergen, nl. 7 Vlaamse op een totaal van 15 namen : Jan Baudaert, Jan de Kercemakere, Pieter Horlewijn, Gillis Lijstaerdiers, Jan Pieter Saren zone, Gillis Scale vel Buuc en Lijbeert van der Oeysberghe. Aangezien deze lijst te Geraardsbergen in het Nederlands werd opgemaakt mogen we hier waarschijnlijk een vervlaamsing van sommige van deze persoonsnamen veronderstellen (J. de Brouwer, *Buitenpoortersboek van Geraardsbergen van 1396*, p. 56).

(163) Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 81-89.

(164) Dit betekent niet dat er 31 verschillende schepenen zijn maar wel dat we 31 namen van soms meermaals terugkerende schepenen hebben geteld.

82; Vanderschueren in 1900, 1905; Demayer in 1905; Vangeersdaele in 1905.

Onder de 43 meiers van Lessen vanaf 1432 tot 1904 noteren we als Vlaamsklinkend Gilles Temmerman (1453-58), Christoffe de le Meye (1473), Adryen de Hoves (1516), Paul Le Langue (1651-53), Fr. Janssens (1850) en Alph. Van de Velde (1900) (165).

De lijst van de baljuws bevat 17 namen uit de 14e eeuw, 20 namen uit de 15e eeuw (waaronder Jean de Meulen, «seigneur des Mortiers» in 1441, Corneil de Blaesvelt in 1455, Robert de Blaesvelt in 1472, Hector De le Voorde, «seign. des Mortiers» in 1485 voorkomen), 10 namen uit de 16e eeuw (waaronder Adrien Van Rode in 1526), 4 namen uit de 17e eeuw (waaronder Van Rode in 1626 en Philippe De Groote in 1667) en tenslotte 9 Franse namen uit de 18e eeuw (166).

Uit de lijst van de 88 Lessense gemeenteontvangers van 1464 tot 1884 citeren we volgende Vlaamse of verbasterde Vlaamse namen : Gilles Temmerman (1465-67), Jean Vincq (1570-73), Adrien Le Langue (1670), Jean Philippe Smet (1699-1704), Gerard Le Langue (1709-15), Jean Philippe Smet (1752-60), François Van Elegem (1778-95), Louis Debilde (1865) (167).

Van de 25 pastoors en dekens van Lessen van 1600 tot 1905 dragen enkel Nicolas-François Geerts (1823) en François Adolp. Saverys (1853) een Vlaamse familienaam (168).

Guignies bespreekt een dertigtal en Lesneucq een tiental beroemde Lessense inwoners, zowel uit de Middeleeuwen als uit de 18e-19e eeuw, die alle een Franse naam hebben (169).

Na deze namenlijsten die telkens betrekking hebben op de ganse geschiedenis van Lessen volgen nu nog enkele groepen persoonsnamen uit kortere tijdspannen, tevens chronologisch gerangschikt.

Van 1251 tot 1342 zijn er acht kasteleinen van Lessen bekend onder dewelke ook een zekere Jean de Leyde voorkomt (170).

Onder de 15 Lessense getuigen die in 1333 een verklaring afleggen i.v.m .de «Terres de Débats», treffen we naast 14 zuiver Franse namen ook Claus de Hoyberghe aan (171).

Ook de zusters en de kapelanen van het hospitaal Notre-Dame à la Rose droegen op weinig uitzonderingen na Franse namen. Uit de periode 1334-1471 kennen we de namen van 30 zusters waaronder Isabaux de

(165) Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 81. — De auteur vermeldt nog de meier van 1277, nl. Yvon de Lessines.

(166) Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 361-62, en V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 122-24.

(167) Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 90-92.

(168) V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 217, en Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 159, die eveneens de pastoor van 1468 en van 1548 noemt, nl. Sire Jehan d'Acrène en Sire Henri Deskiens.

(169) V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 288-305, en Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 363-64.

(170) V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 115.

(171) L. Devillers, *art. cit.*, p. 501-8.

Courtebeke (1334), Jehane de Wannesbeke (1334), Catherine de Hourlebeke (1334), Isabelle Devoorke (1464) en Jehanne le Flameng (1471); van de 11 priorinnen van 1334-1526 hebben er 3 een Vlaamse naam, nl. Claire Block (1334), Catherine Block (1349) en Elisabeth de Lisebroeck (1362) en bij de 18 meesters en kapelanen tenslotte van 1247 tot 1506 is er maar één uitzondering, nl. Michel Deminster (1336) (172).

In een rentelijst van de begijnen van Lessen van 1472 worden een 20-tal Lessense inwoners vermeld onder wie Remy Weureberghe, Jean Cock en Jehan le Flameng (173).

Op de twee verfranste namen Cotart Lelangue en J. Lelangue na hebben de 23 gerechtsofficieren van 1533 zuiver Waalse namen (174).

L. Mahy noteert in zijn *Sceaux armoriés aux Pays d'Ath, Lessines et Flobecq* 85 namen voor het grootste deel uit de 15e en uitzonderlijk uit de 16e eeuw van burgers, die toen een voorname plaats bekleedden te Lessen en die alle Frans zijn behalve Arnould Cabillaut (?), Piettre Pieters, Wattier des Plankes, Gilles Temmerman en Gérard de le Walle (175).

In de stadsrekeningen van 1584, 1592 en 1692 komen respectievelijk 10 (onder dewelke Jacques Wautreman en Clément de la Meulande), 8 (onder dewelke Laurent Le Langue, Jacques Wautreman en Adrienne Diericq) en 7 Lessenaars voor (onder dewelke Marguerite Lelangue, Paul Lelangue en Théodore Vanderbeken) (176).

In 1605 werd een akkoord gesloten tussen de brouwers en de burgers van de stad in aanwezigheid van 17 getuigen onder dewelke een zekere R. Flameng voorkomt (177).

De 9 ondertekenaars van het schoolreglement van 1662 dragen alle een Franse naam, behalve Jacques Coppens (178).

Enkele uittreksels uit de stadsrekening van 1673, opgemaakt door stadsontvanger Ruzette in 1880, vermelden een 40-tal persoonsnamen waaronder De Groote (baljuw), Guillaume Weimels en Jean de Billoc (179).

In een lijst van een 20-tal personen, waarschijnlijk allen inwoners van Lessen, aan wie de stad in 1687 allerlei vergoedingen verschuldigd was, noteren we naast de zuiver Waalse namen ook Théodore Vander Beken, Paul le Lange, Michel Noël Flameng, advocaat Hellemans, procureur Van Campen en Gilles Cortvriendt (180).

In een beschrijving van de huizen, zowel binnen als buiten de vrijstad Lessen, die tussen 1651 en 1683 door het oorlogsgeweld verwoest wer-

(172) M.-A. Groult, *op. cit.*, p. 84-85. — Cfr. ook L. Verriest, *Lessines. Ses seigneurs, son origine et son Hôpital de Notre-Dame à la Rose*, p. 216.
(173) Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 207-9.
(174) Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 64.
(175) L. Mahy, *Sceaux armoriés aux Pays d'Ath, Lessines et Flobecq*, p. 93-149.
(176) Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 65-77.
(177) Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 341.
(178) V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 272, en Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 138.
(179) H. Masoin, *Les weymeaux ou prés de Lessines et d'Houraing*, p. 22-29.
(180) V.-J. Guignies, *op. cit.*, p. 336-38, en Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 380-82.

den, heeft de greffier wijk per wijk ook de namen van de eigenaars van deze huizen genoteerd : In het stadscentrum, 19 eigenaars onder dewelke Christophe Lelangue, Adrien Flament en Joseph Denayère; in de «Grande Rue», 6 eigenaars onder dewelke Jacques Depootere; in de «rue du moulin, à droite», 7 eigenaars onder dewelke Demol; in «Les Faubourgs et le Hameau d'Ourain», 21 eigenaars onder dewelke Jean-Baptiste Schilders en Jean Beleer; in «Le faubourg de la porte d'Ancre», 3 eigenaars; in «Le faubourg de la porte d'Ogy», 6 eigenaars onder dewelke Jean Watterman, Jean Dewettre, Seraphin Desmet en Jacques Soncq; in «Le Hameau de Climont», 3 eigenaars; in «Le hameau d'Houtain», 3 eigenaars; in «Le Faubourg de la Porte de Pierre et le hameau du haut et du bas pierroir», 34 eigenaars onder dewelke Noël Lambrecht (181).

Tussen 1647 en 1718 werd het gildereglement van de rederijkerskamers St.-Dorothea ondertekend door 53 leden, onder dewelke Adrien Smet, Demet, Depottre, Vincent Vanbockxtal, Bon Flameng (182).

De statuten van de St.-Sebastiaansgilde werden in 1731 ondertekend door 32 leden onder dewelke Watterman, Jean-Baptiste Schollart en P. Van Clemputte en in 1767 door 20 leden onder dewelke P.J. Vanclemputte, F. Vanelegem, G.J. Smet en Breex (183).

Enkele door Lesneucq geciteerde 18e eeuwse uittreksels uit de parochieregisters van Lessen bevatten een 20-tal persoonsnamen die alle zuiver Frans zijn (184).

Van de 17 pachters van molens te Lessen in de jaren 1363, 1368, 1387, 1409, 1770, 1772, 1773, 1775, 1789 en 1793 maakt de Vlaamse naam Eugène Van Lierde (1793) de enige uitzondering op de «Franse regel» (185).

Uit het obituarium van het hospitaal «Notre-Dame à la Rose» blijkt dat er vóór 1830 veel minder contact was tussen Vlaanderen en Henegouwen dan daarna : Vanaf 1650 tot 1830 immers hadden er slechts 4 op de 109 vermelde personen een Vlaamse naam, nl. Temmerman (1687), Deboucq (1712), Smet (1717) en de Mehaudens (1790, van Schendelbeke), maar van 1830 tot 1950 droegen er 17 op 68 een Vlaamse naam, nl. Vandenabeele (Hellebecq, 2 maal), Jryspiert (van Izegem), Roemaet (Gent), Stevens (Kaster), De Moor (Ath), De Vos (Everbeek), De Ruytere (Moeskroen), Devroede (Mark), Haustraete (Elzele, 2 maal), Vande Moere (Gent), Gillis (St.-Truiden), De Moor, Roemaet (Zottegem), Langendries (Haute-Croix) (186).

Nos vieilles familles wallones. Les familles-souches de Lessines aux 17e et 18e s. van Jacquart tenslotte is een lijst van 154 familienamen, opgesteld op basis van de parochieregisters van 1594 tot 1796 en die enkel deze families bevat waarin ten minste 25 geboorten genoteerd wer-

(181) Th. Lesneucq,*op. cit.*, p. 268-70.
(182) Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 317.
(183) Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 307-8.
(184) Th. Lesneucq, *op. cit.*, p. 95-97.
(185) J. Dewert, *Les Moulins du Hainaut, Canton de Lessines*, p. 328-34.
(186) P. Delattre, *Obituaire-nécrologe de l'Hôpital Notre-Dame à la Rose, à Lessines*, p. 80-110.

den gedurende die periode : In deze lijst tellen we hoogstens 15 Vlaamse namen, nl. Bucq, Claus, Desmet, Flament, Halmans, Hans, Levos, Meulande, Mol, Mourman, Pol, Smet, Vanbokestal, Vanhove, Waterman (187).

DEEL II

Evolutie van het taalgebruik in de loop der laatste honderd jaar

A. TAALTOESTANDEN IN DE 19e - 20e EEUW

Volgens F. Brunot, *La limite des langues en Belgique sous le Premier Empire d'après les documents officiels* (1807-1810) : Lessen is Frans zoals gans het departement Jemappes (Henegouwen).

Volgens het artikel *Het Nederlandsch in de Waalsche gewesten (Taalstrijd,* I, 1884-85, p. 48-49) : De Vlaamse bevolking van het stadje Lessen groeit jaarlijks aan. Veel Vlamingen uit Brabant en Vlaanderen komen er werken in de steengroeven. Geen Nederlands in de scholen; geen Nederlandssprekende gendarmen; heel het bestuur is Frans.

Volgens G. Kurth, *La frontière linguistique en Belgique* (1898), p. 166 : Lessenbos is Franstalig; terloops wordt Lessen zelf ook als een Waalse gemeente beschouwd.

Volgens De Potter en Broeckaert, *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen* (1900), p. 13-14 : Veel Vlaamse arbeiders hebben zich reeds te Lessen gevestigd; zij zijn er door het verschil in taal van elke godsdienstige hulp verstoken. Twee Vlaamssprekende onderpastoors zouden er de grootste diensten kunnen bewijzen.

Volgens J. Goossenaerts, *Taalstrook van Edingen tot Orroir* (1912), p. 204 : Lessen is een door en door Waalse stad. Er komen veel Vlamingen werken maar de schrijver weet nog niet of er Vlamingen wonen. Er is een Vlaamse onderpastoor in de nieuwe St.-Rochusparochie.

Volgens J.M. Remouchamps, *Carte Systématique de la Wallonie* (1935), p. 244 : Lessen is Franstalig.

(187) J. Jacquart, *Nos vieilles familles wallones. Les familles-souches de Lessines aux 17e et 18e s.* — De familie Brédart, de enige Lessense familie waarover een genealogische en historische studie werd gepubliceerd is zuiver Waals gebleven daar haar leden in de 17e en 18e eeuw belangrijke ambten bekleedden enkel in Lessen, Ath en omringende Waalse gemeenten en daar er bovendien geen enkele persoon met een Vlaamse naam aangehuwd is (E. Peny, *La famille Brédart d'Ath et de Lessines,* p. 97-110).

VOLGENS DE OFFICIELE TELLINGEN

Jaar	Bevolking	EENTALIGEN					MEERTALIGEN			Spreken uitsluitend of meest			
		Frans	%	Nederl.	%	Totaal	Meest Frans	Meest Nederl.	Totaal	Frans	%	Nederl.	%
1846	5023	4962	98,8	60	1,1	5022	—	—	—	—	—	—	—
1866	5658	5570	99,8	7	0,1	5577	—	—	184	—	—	—	—
1880	7274	6331	99,3	44	0,6	6375	—	—	542	—	—	—	—
1890	8225	7442	99,3	48	0,6	7490	—	—	715	—	—	—	—
1900	9672	8411	99,6	33	0,3	8444	—	—	747	—	—	—	—
1910	10736	9581	—	43	—	9624	525	160	685	10266	95,6	203	1,9
1920	10444	9361	—	40	—	9401	697	45	742	10058	96,3	85	0,8
1930	10386	9535	—	27	—	9565	442	80	522	9977	96,0	107	1,0
1947	9931	8583	—	38	—	8621	824	152	976	9407	94,7	190	1,9

B. DE HUIDIGE STAND VAN ZAKEN (1966)

I. HET TAALGEBRUIK VAN DE BEVOLKING, INGEDEELD PER STRAAT

A. PAROCHIE ST.-PIERRE

Uit gedetailleerde gegevens in ons bezit blijkt dat er in de parochie «St.-Pierre» te Lessen op 2.274 families, 312 zijn waarvan beide ouders (31 families) ofwel één van hen (281 families) Nederlandssprekend zijn; gezamenlijk zijn er in die huisgezinnen 364 Vlaamssprekende ouders. De eerste groep — beide ouders zijn Vlaamssprekend — telt 69 kinderen en de tweede groep — taalkundig gemengde ouders — 261 kinderen. Aangezien we over die kinderen geen verdere taalkundige gegevens bezitten mogen we met het nodige voorbehoud die 69 kinderen bij de Nederlandse groep rekenen, omdat ze thuis Vlaams spreken, alhoewel ze op school en door het milieu verfranst worden.

In totaal bekomen we dus 433 Nederlandssprekenden op een bevolking van 2.274 families of ong. 5.660 inwoners (188), hetzij 7,65 %.

B. PAROCHIE ST.-ROCH

De St.-Rochusparochie van Lessen, die de oostkant van de stad tegen Lessenbos omvat, telt — volgens ons grondig onderzoek — op 903 huisgezinnen 79 waarvan beide ouders of één van hen Vlaamssprekend is. Met inbegrip van de kinderen van Vlaamssprekende ouders bekomen we het totaal cijfer 108 voor het aantal Nederlandssprekenden op een bevolking van 903 families (ong. 2.250 personen) of 4,80 %.

C. PAROCHIE VAN HOURAING

De wijk Houraing telt 281 families (701 inwoners) waaronder 19 waarvan één der twee ouders of beide Nederlandssprekend zijn. Samen met de kinderen uit de zuiver Vlaamse gezinnen bekomen we 44 Vlaamssprekenden, hetzij een procent van 6,27 %.

II. GESCHREVEN EN GESPROKEN TAAL
(burgerlijke gegevens)

A. IN DIENSTEN ONDERWORPEN AAN DE TAALWETGEVING

Volgens het officiële statuut is Lessen een ééntalig Franse gemeente.

GEMEENTEHUIS

Alles Franstalig. Het bureelhoofd van de burgerlijke stand en de secretaris verstaan en kennen Vlaams, zoals ze het geleerd hebben op school, maar ze zouden het nooit moeten spreken.

---

(188) Dit aantal inwoners hebben we berekend door het aantal families te vermenigvuldigen met 2,50, het coëfficiënt van het aantal inwoners per familie van de 2 andere parochies van Lessen.

STRAATNAAMBORDEN

Eentalig Frans.

STATION

Bepaalde bedienden spreken onder elkaar Vlaams.

POLITIE

De politiecommissaris kent naast het Frans ook goed Nederlands, terwijl zijn adjunct zich uit de slag kan trekken in het Nederlands. Van de 8 agenten is er één die goed tweetalig is. Indien nodig wordt deze agent gestuurd naar de mensen die geen Frans kennen; het betreft dan Vlaamse inwijkelingen die zich nog niet lang te Lessen hebben gevestigd. Wat de processen-verbaal betreft, vragen de Vlaamssprekenden van Lessen ook de Franse procedure aan om niet naar Geraardsbergen te moeten gaan.

SCHOLEN

Alles Franstalig; alle kinderen van Lessen gaan naar die scholen. In de vrije beroepsschool voor meisjes echter, op «St.-Roch», zijn op een 80-tal leerlingen, de helft Vlaamse meisjes, afkomstig van de dichtbij gelegen Vlaamse gemeenten. Het aantal Vlaamse meisjes in deze school schijnt echter in de laatste jaren achteruit te gaan.

B. OP STRAAT EN THUIS

UITHANGBORDEN

Alle zijn Franstalig. Wel merkt men in sommige winkels en herbergen voor het venster een kaartje met «Hier spreekt men Vlaams». Rond de eeuwwisseling, toen er nog meer Vlaamse arbeiders in de steengroeven werkten, waren er, naar men zegt, veel meer dergelijke kaartjes.

GESPROKEN TAAL OP STRAAT

Men hoort nog wel Vlaams praten op straat, vooral tijdens de marktdag, waar eveneens Vlaamse handelaars naar toe komen. Ook in de hoofdstraten, de Grand'Rue, rue de l'Hôtellerie en rue Gén. Freyberg hoort men regelmatig Vlaams spreken, vooral onder de ingeweken Vlaamse handelaars en hun groothandelaars en leveranciers die meestal Vlamingen zijn.

DAGBLADEN

Hier en daar trekt men een Vlaams blad. Op de 367 leden van de «Ligue ouvrière Chrétienne» zijn er een 15-tal die op het Vlaams blad geabonneerd zijn.

TELEFOONBOEK

Van de 783 telefoonadressen is er geen enkel Nederlandstalig.

III. KERKELIJKE GEGEVENS

PREDIKING

Enkel en alleen in het Frans.

SCHRIFTELIJKE MEDEDELINGEN

Uitsluitend in het Frans.

DOODSBRIEVEN - BEGRAFENISSEN - HUWELIJKEN

De doodsbrieven (alsook de beeldjes voor zover er uitgedeeld worden) zijn altijd in het Frans opgesteld. Alle begrafenissen en huwelijksplechtigheden zijn in het Frans.

BIECHTEN

1. In de parochie «St.-Pierre»

Een 20-tal parochianen, praktisch allen oude mensen, spreken een Vlaamse biecht. Soms ook worden slechts de gebeden in het Vlaams opgezegd.

2. In de parochie «St.-Roch»

Regelmatig Vlaamse biechten, ook van personen uit de andere parochies. Eveneens Vlaamse biechten van de Vlaamssprekende meisjes van voornoemde vrije beroepsschool.

3. In de parochie Houraing

De pastoor van deze parochie, die geen Vlaams kent, stuurt de zeldzame personen die in het Vlaams willen biechten naar de pastoor van de parochie «St.-Roch» of naar een andere Vlaamse pastoor. Sommigen biechten in het Frans maar zeggen hun gebeden in het Vlaams.

HUISBEZOEK

1. In de parochie «St.-Pierre»

Soms moet de deken Vlaams spreken bij oudere mensen, bij boeren of bij andere mensen die afgelegen wonen; hij kent trouwens goed Nederlands, want hij is een Vlaamse Ronsenaar. De twee onderpastoors, die van Moeskroen en Dottenijs afkomstig zijn, kennen eveneens tamelijk goed Nederlands; zij spreken Vlaams met de personen die beter Vlaams dan Frans kennen.

2. In de parochtie «St.-Roch»

De pastoor spreekt soms Nederlands. Van Komen afkomstig, spreekt hij trouwens tamelijk goed Nederlands.

3. In de parochie Houraing

De pastoor kent geen Nederlands. Er zijn volgens hem ook maar een tweetal personen die geen Frans kennen.

KERKHOF

Volgens de deken is er geen enkel Vlaams grafschrift. Bij ons bezoek hebben we er ook geen ontdekt.

ALGEMEEN BESLUIT

Het is een vaststaand feit dat te Lessen, vanaf het eind der 19e eeuw, vooral als gevolg van de grote tewerkstelling in de steengroeven, een groot aantal Vlamingen ingeweken zijn, zodat ook nu nog, mede door latere inwijking, Lessen een belangrijk percentage inwoners telt die van Vlaanderen afkomstig zijn.

Aldus is volgens de deken van Lessen ong. 20 % van de bevolking van Vlaamse oorsprong, als gevolg van voortdurende inwijking tijdens de laatste 60 jaar; die Vlamingen werden zeer vlug verfranst en vanaf de tweede generatie was dit verfransingsproces een voltooid feit.

Volgens de adjunct-politiecommissaris wonen genoemde Vlaamse arbeiders en (of) hun afstammelingen nog hoofdzakelijk rond de «carrières», nl. op de «Mouplon» en de «Chemin de Mons à Gand». De tweede generatie kent nog Vlaams maar spreekt Waals, terwijl de 3e generatie volledig verfranst is.

Na de eerste wereldoorlog verminderde de werkgelegenheid in de steengroeven, maar toen kwamen zich veel Vlaamse handelaars vestigen in de grote handelsas van de stad; zo zouden nu, steeds volgens de adjunct-politiecommissaris, in de «Grand'Rue» 20 % en in de «Rue Gén. Freyberg» en «Rue de l'Hôtellerie» 15 % Vlamingen wonen.

In de laatste jaren is onder de Vlaamse inwijkelingen het aantal boeren zeer sterk toegenomen. Tenslotte is, volgens de genoemde adjunct-commissaris, nu 10 % van de Lessense bevolking Vlaams. Onze cijfers m.b.t. het percentage Vlamingen, liggen merkelijk lager : we bekomen 6,79 % Vlaamssprekenden. Misschien kan dit kleiner getal verklaard worden door het opmerkelijk verschijnsel dat men ons te Lessen medegedeeld heeft, nl. dat de Vlaamse inwijkelingen niet alleen trachten zo vlug mogelijk Frans te leren, maar dat ze zich ook zo vlug mogelijk willen assimileren met de lokale bevolking en dat ze zelfs trachten hun Vlaamse oorsprong te verbergen.

S. DE LANGE.

ONZE BIBLIOGRAFIE

24) ALGEMEEN

FORTUNE KOLLER :

AU SERVICE DE LA TOISON (LES OFFICIERS).

164 + 22 blz. 20 illustr. Dison 1971. Prijs : 500 fr.

Het lag niet in de bedoeling van de auteur een geschiedenis te schrijven over het Gulden Vlies. Over deze nobele ridderorde immers bestaat een uitgebreide bibliografie in velerlei talen. Evenzo een biografie van de meest vooraanstaande ridders die er lid van waren. Maar wie heeft er ooit volle aandacht besteed aan de topfiguren van het Gulden Vlies, namelijk aan de kanseliers, schatbewaarders, griffiers en wapenkoningen van de orde ? Het werk dat hier voor ons ligt, vult dit tekort aan. Schrijver geeft belangrijke biografische gegevens van voornoemde personaliteiten, dit vanaf de oprichting der orde in 1429 tot op de dag van heden. 32 kanseliers, 27 schatbewaarders, 21 griffiers en 27 wapenkoningen worden elk afzonderlijk biografisch besproken. Veel genealogische bizonderheden komen hier aan bod. Zo voor wat het Land van Aalst betreft : in 1623 huwde Isabella de Laloo, zuster van Jean Louis de Laloo, 14e kanselier van het Gulden Vlies, met messire Valentin de Lannoy. De bruid bracht als bruidschat mede onder meer de heerlijkheid Leeuwergem en de heerlijkheid Elene. Alonse de Laloo en Marguerite van der Aa, ouders van voornoemde kanselier, liggen begraven te Leeuwergem. Waarom schrijft de auteur Leeunvergem, bl. 40, bovenaan, en niet Leeuwergem ? Wisten we ook dat Henry de Berghes, 15e kanselier der orde, onze grote nederlandse humanist Erasmus uit zijn klooster in Holland wegtrok om hem tot zijn secretaris aan te stellen ? Hij was een grote beschermer van Erasmus. Dank zij Henry de Berghes kon Erasmus aan de universiteit van Parijs verder studeren. Wie belang stelt in het Gulden Vlies zal met veel interesse dit werk raadplegen. De uitgave komt bizonder goed verzorgd voor. Een boek dat thuishoort in de biblioteek van ieder historicus.

25) ALGEMEEN.

E.M. DE SPLENTER-LABENS :

KRUISENDE WEGEN. EEN FAMILIEVERHAAL 1565-1970.

Gebond. 235 blz. 69 illustr. 22/16. Druk. G.A. Veys, Pittem. 1971. Prijs : 390 fr.

Mevrouw weduwe E. De Splenter-Labens uit Aarsele schreef haar familiegeschiedenis met als bases de zes familiën : van de Walle, Labens, Laleman, van Poucke, Michiels, en De Splenter. 27 met de hand geschreven kwartierstaten van deze en aanverwante families lopen doorheen het werk, namelijk Everaert, van Walle, van den Driessche, Labens, Logghe, Verbrugge-Verstraete, Laleman, Lenoir, Warmoes, Kelderman, van Poucke, De Schrijver, Vlamynck, van de Velde, Maenhout, van Ooteghem, van Huffel, Michiels, van Huffel, Dupont, D'Haenens, De Waele, De Splenter, van Wambeke-van der Ougstraete, De Coninck, Hoste, van Daele en Pauwels. Bij het lezen krijgen we sterk de indruk dat de auteur niet het minste detail ter zijde laat. Al het wel en het wee dat in een familie kan voorvallen wordt pretentieloos verteld. Naast de familienotities vinden we nog geschied- en heemkundige bizonderheden. Van de hogervermelde familiesuruiken zien we afstammelingen te Paulatem, Ronse, Parike (Van der Schueren, de doktersfamilie uit Zulte), Geraardsbergen, Ninove en Merelbeke, dit om bij het Land van Aalst te blijven. Maar even nog een opmerking. We kennen de auteur en we weten dat ze zeer nauwgezet haar taak heeft vervuld. Maar toch is haar nog een en ander ontsnapt. Waarom schrijft ze Sinaai-Waes en niet Sinaai-Waas. Waarom nu eens Aersele en dan Aarsele ? Kaneghem en Kanegem ? Deynse in plaats van Deinze ? Waarom in de lopende tekst afkortingen gebruiken als bvb. «de burgr. van Aars.», «Dent.».

De namen voluit schrijven leest altijd vlotter en wie geen streekgenoot is zal dan voor geen vraagtekens staan. Deze opmerking doet echter niets af van de waarde van dit werk. Voor genealogen en familiegeschiedkundigen een flinke brok dokumentatie.

26) ALGEMEEN.

GEORGES BOHY :

HAINAUT. OU L'EPOPEE D'UN PEUPLE. 1. DES ORIGINES A CHARLES QUINT.

Collection «Tourisme et Culture - Hainaut». Mons 1971. 279 blz. 74 illustr. Prijs : 300 fr.

In het inleidend woord preciseert de auteur, «que son propos fut plus de faire œuvre de conteur que d'historien.» Een vooropgestelde doelstelling die hij het hele werk door volkomen trouw blijft. Dat wil nu niet zeggen dat hij de historische waarheid, de kritiek van teksten en bronnen, al het werkmateriaal van secundair belang acht. Dat kan een historicus niet. De auteur schreef het werk niet volgens de gangbare, klassieke manier van indelen volgens de perioden : politieke, sociale, godsdienstige geschiedenis, kunsten en letteren, folklore en zeden. Maar dat alles zet hij tegelijk in om de geboorte en het leven van Henegouwen te vertellen, net alsof hij de geboorte van een menselijk wezen beschreef. Dit eerste deel — het tweede verschijnt later — bestrijkt de periode vanaf het ontstaan van Henegouwen tot Keizer Karel V. Het is een boeiend boek dat bizonder vlot leest. Voor elke Vlaming in het algemeen en voor deze uit het Land van Aalst in het bizonder betekent dit werk een degelijke bron van dokumentatie van historische feiten die tot ver in het Land van Aalst hun weerslag hebben gehad; denk maar even aan de gravin Richildis, aan het graafschap Ename dat eens een Henegouws graafschap was geworden, en aan de daaropvolgende verwoestingen in dit graafschap door Boudewijn van Vlaanderen. Is de inhoud van het beste, de uitgave moet niet onderdoen. Werkelijk een fraaie en vleiende uitgave.

27) ALGEMEEN.

E. D'HONDT-DE WAEPENAERT :

QUARTIERS GENEALOGIQUES DES FAMILLES FLAMANDES.

510 blz. 498 kwartierstaten over een volle bladzijde (16e-19e eeuw). 24 x 16. Band in imitatie perkament. Gouddruk op rug. Telkens 8 kwartieren met wapenschilden. Uitgebreide indices op de familienamen. Brugge 1871. Facsimilédruk 1969 door Eric Veys, Tielt. Uitgave Familia et Patria. Handzame. Prijs : 600 fr.

In totaal telt dit werk 4482 wapenschilden wat onmiddellijk het belang en de betekenis van zulke edities laat uitschijnen. Wie belang stelt in de heraldiek of in de genealogie van Vlaamse adelijke families zal hier ruimschoots zijn gading vinden. Moet hier nog aan toe gevoegd worden dat er ook een schat van gegevens in vervat liggen voor wat betreft de kennis van bezitters van bepaalde heerlijkheden, ook liggend in het Land van Aalst ?

28) ALGEMEEN.

F. LEMMENS :

REPERTORIUM VAN XIXe EEUWSE BIDPRENTJESPORTRETTEN.

Vlaamse Stam. Tijdschrift voor Familiegeschiedenis. VII jg., 1971, nr 6, blz. 393-400. Twee illustr.

In het tweede deel van deze publikatie onderlijnen we de vermelding van het bidprentjesportret (doodsbeeldeke, doodzantje) van ARIJS François Xavier Martin, geboren te Aalst 3-12-1790 en overleden te Aalst 2-9-1863; BAETEN Alfons, geboren te Nieuwerkerken en overleden aldaar 31-3-1884 in de ouderdom van 63 jaar; BAETEN Leontius Maria, geboren te Nieuwerkerken 18-6-1835 en overleden te Haaltert 26-5-1876; BEAUCARNE Urbain Alexander, geboren te Ename 15-4-1800 en overleden te Gent 16-6-1877, ongeschoeid

karmeliet, novicenmeester, prior, provinciaal definitor en provinciaal; BEKAERT Seraphin, geboren te Melle 5-9-1805 en overleden te Ledeberg 18-1-1892; BERLENGEE Maria Joanna, geboren te Aspelare 6-7-1806 en overleden te Aspelare 24-11-1886; BERTRAND Jean Baptist, geboren te Gent 26-5-1836 en overleden als pastoor van Ename 25-12-1891, was voorheen ook onderpastoor te Meerbeke; BIEBUYCK Joannes, geboren 28-12-1783 werd op 2-8-1809 onderpastoor te Geraardsbergen; BILLIART Ludovicus Eugenius, geboren te Aalter 9-7-1833 werd op 21-2-1871 onderpastoor te Etikhove; BILLIET Norbertus geboren te St.-Niklaas 31-8-1826, werd hoofdopziener van het schoolgebied Aalst; BLANCQUAERT Leon, geboren te Gent 17-5-1858, overleden te Lede 16-5-1874, student op het kollege te Aalst; BOEL Petrus, geboren te Zele 16-12-1795 werd in 1829 pastoor van Denderhoutem.

29) ALGEMEEN.

EEN OVERZICHT VAN DE PAROCHIALE TOESTANDEN IN DE DEKENIJ NINOVE-HALLE IN 1573 VOLGENS HET DEKANAAL VERSLAG VAN 1573.

Eigen Schoon en De Brabander. LIV jg., 1971, nrs 1-2-3. blz. 75-84.

Tussen de dekanale verslagen over de parochies der dekenij Ninove-Halle vinden we deze over de parochies Denderwindeke, Grimminge, Liedekerke, Lieferinge, Meerbeke, Moerbeke en Neigem.

30) ALGEMEEN.

J. LAPORTE :

DE GESNEUVELDEN VAN SEPTEMBER 1830.

Vlaamse Stam. Tijdschrift voor Familiegeschiedenis. jg. VII, 1971, nr 3, blz. 143-152.

Uit de lijst gesneuvelden en gewonden van de septemberdagen 1830 excerperen we : CAUDRON Jean Dominique, geboren te Aalst, dienstbode, gehuwd met Isabella Mechels, gesneuveld op 25 september, 39 jaar oud;
id. id. nr 4, blz. 291-296.

JANSSENS Jean Baptist, geboren te Denderwindeke, oud 65 jaar, gehuwd met Therese Elschout, gesneuveld op 23 september. KEYMOLEN Joseph, oud 55 jaar, slotenmaker, geboren te Aalst, gesneuveld op 23 september.
id. id. nr. 5, blz. 347-352.

MENSIERS Pierre François, geboren te Geraardsbergen.
id. id. nr 6, blz. 441-446.

T'JAN Constantin, geboren te Oosterzele.

31) ALGEMEEN.

M. DAEM :

1969. GROEI EN BLOEI EN SNOEI IN DE OOSTVLAAMSE REUZENFAMILIE.

Oostvlaamse Zanten. XXXXV. 1970, nr 6, blz. 205-218. Acht illustr.

Een rubriek die regelmatig een overzicht geeft over onze reuzen van Oost-Vlaanderen. Komen ditmaal in aanmerking, onder meer, de reuzen van Michelbeke en Oosterzele.

32) ALGEMEEN.

WILLY VANDER POORTEN :

VLIEGENDE MAANDAG 1914... IN DE DENDERSTREEK.

Oostvlaamse Zanten. XLVI, 1971, nr 1, blz. 10-12.

Dat de vluchtpsychose voor de naderende vijand lelijk huis gehouden heeft in de Denderstreek, onder meer te Nederhasselt, Appelterre, Zandbergen en Denderwindeke blijkt duidelijk uit deze bijdrage.

33) ALGEMEEN.
OUDE OOSTVLAAMSE HOEVEN.
Toerisme in Oost-Vlaanderen. Federatie voor Toerisme in Oost-Vlaanderen. 20e jg., 1971, nr 1. Bijlage. Eerste aflevering A.

Wie iets meer wil weten over bepaalde oude hoeven van onze provincie hetzij voor wat betreft de naam, de oorsprong en die historiek kan met veel vrucht deze bijlagen raadplegen. In de eerste aflevering komen achtereenvolgens ter sprake : het goed Aaigem te Aaigem, het goed te Aalbroek te Vlierzele, het goed van den Abeele te Denderhoutem, het goed en heerschap van den Abeele te Gontrode, het Aghinsgoed te Merelbeke, het goed ten Akkere te Gontrode, het goed ten Apoutren te Appelterre-Eichem, het goed t'Axele te Moorsel.

34) AALST.
FRANZ DENYS :
ONZE KWARTIERSTAAT. EUGENE DE SEYN. (1880-1971).
Vlaamse Stam. Tijdschrift voor Familiegeschiedenis. jg. VII, 1971, nr 3, blz. 123-126. Een illustr.

De familie De Seyn verhuisde van Roeselare naar Aalst, waar vader Hendrik zich vestigde als drukker-uitgever. Hij overleed te Aalst. Zijn zoon Eugene (1880-1971) liep school te Aalst en kwam in het uitgeversbedrijf van vader terecht. Hij was een self-made man die werken schreef en uitgaf over taal, letterkunde, geschiedenis en kunst. Zijn bibliografie vermeldt 22 werken. Al deze naslagwerken schreef hij in het Frans. Alleen zijn wijdbekend Geschied- en aardrijkskundig woordenboek van de Belgische gemeenten werd in het Nederlands vertaald.

35) BOTTELARE.
R. VAN DEN ABEELE-BELLON :
EEN GREEP UIT OOSTVLAAMSE LANDELIJKE KERKEN. DE SINT-ANNAKERK TE BOTTELARE.
Toerisme in Oost-Vlaanderen. Federatie voor Toerisme in Oost-Vlaanderen. 20e jg., 1971, nr 1. blz. 13-15. Vier illustr.

Beschrijving van de Sint-Annakerk, een bizonder rijk en gaaf monument in sobere barokstijl. Bottelare is tot ver buiten de provinciegrenzen bekend door zijn bedevaartplaats ter ere van de H. Moeder Anna.

36) ERPE.
PAUL STUYVER :
Mededelingen van de Heemkundige Kring van Mere. XI jg., 1971, blz. 15.

Gelijk het in alle kerken tot en met 1784 gebruikelijk was vooraanstaande of verdienstelijke parochianen te begraven, zo vermeldt dit betoog vijftien teraardebestellingen in de kerk van Erpe.

37) ERPE.
ALB. D'HOKER :
OUDE HERBERGNAMEN TE ERPE.
Mededelingen van de Heemkundige Kring van Mere. XI jg., 1971, nr 2, blz 14.

Een tiental oude herbergnamen worden hier nader besproken.

38) ERWETEGEM.
R. VAN DER LINDEN :
VLIEGENDE MAANDAG 1914 TE... ERWETEGEM.

Oostvlaamse Zanten. XLVI. - 1971, nr 1, blz. 9-10.

Een brokje humor uit het gebeuren van die beruchte maandag 24 augustus 1914.

39) GERAARDSBERGEN.

P.M.J. VAN KERCKHOVEN :

INWONERS VAN GERAARDSBERGEN IN DIENST VAN HET FRANSE KEIZERRIJK 1812.

Vlaamse Stam. Tijdschrift voor Familiegeschiedenis. jg. VII, 1971, nr 6, blz. 427-428.

Citaat van een honderdtal mannelijke inwoners van de stad Geraardsbergen met vermelding van hun ouderdom, de naam van hun vader en het beroep dat ze uitoefenden. Waarom klasseerde schrijver de namen niet alfabetisch ?

40) HERZELE.

JOS. LAPORTE :

ONZE KWARTIERSTAAT. ALFRED COURTENS.

Vlaamse Stam. Tijdschrift voor Familiegeschiedenis. jg. VII, 1971, nr 3, blz. 233-236. Een illustr.

Maria Elisa van der Cruysen, echtgenote van baron-kunstschilder Frans Courtens, vader van Alfred, werd geboren te Herzele op 9-9-1861. Haar moeder Amelia Covens stamt uit Okegem.

41) MERE.

ALB. D'HOKER :

OUDE HERBERGNAMEN TE MERE.

Mededelingen van de Heemkundige Kring van Mere. XI jg., 1971, nr 2, blz. 9-13.

Schrijver weidt hier uit over 33 oude herbergnamen, waarvan er een achttal dateren uit het oud regime.

42) NEDERENAME.

R. VAN DEN ABEELE-BELLON :

EEN BAKEN OP DE OUDE SCHELDE TE NEDERENAME.

Toerisme in Oost-Vlaanderen. Federatie voor Toerisme in Oost-Vlaanderen. 19e jg., 1970, nr 6, blz. 111-113. Vier illustr.

De toerist die naar geest en ambiance een stap in de middeleeuwen wil zetten hoeft maar Nederename aan te doen met zijn baken — het oude St.-Vedastuskerkje — aan een oude Scheldearm. Schrijver schetst een korte historiek van de kerk en vermeldt meteen enkele topmomenten uit de geschiedenis van Ename-Nederename in de loop der middeleeuwen.

43) SCHORISSE.

D. DE MOOR :

AANGENAME KENNISMAKING MET SCHORISSE.

Toerisme in Oost-Vlaanderen. Federatie voor Toerisme in Oost-Vlaanderen. 20e jg., 1971, nr 1. blz. 10-12. Drie illustr.

De hoofdtroeven van Schorisse blijven ongetwijfeld het landschap en de natuur, aldus de auteur. Wat we volledig onderschrijven. Schorisse kijkt u aan als een heerlijk stuk Vlaamse Ardennen met ongerept natuurschoon en zijn bos Terrijst over wie nog vele verhalen in de volksmond voortleven.

GOTTEM a/Leie. Valère GAUBLOMME.

WOESTAARD TE SCHORISSE.

8.11.1727

Lieven de Lepelaire, zoon van Christoffel, oud 64 jaar, geboren te Zegelsem en wonende te Schorisse, sloeg enkele jaren terug «met eene colve» Dignum Lodius te Zegelsem op het hoofd, zodat deze diende «ghetrepanneert te worden niet sonder groot perijckel van daervan te sterven», omdat hij uw broeder Steven, die iedereen met een pistool bedreigde, wou beletten ongelukken te doen. Eveneens enkele jaren terug op een schieting te Schorisse zocht hij twist met eenieder gezien hij geen prijs had, ten huize van «Louijs Vercleyen met bijnaeme Spoelkens Speelman; vooral met Jan Weyts (en zijn vrouw), aan wie hij zijn «toebackmes» ontnam en het aan stukken brak tussen een deur en daarop zijn eigen mes nam en Jan Weyts een steek toebracht «onder de rechte borst», waarbij hij dodelijk werd gewond en er achteraf misschien van gestorven is. Ook de vrouw van Jan Weyts moest het ontgelden en werd «met eenen vierbrandel» op het hoofd geslagen, zodat ook zij ten gronde viel. Op zijn weg naar huis moest ook Jan Martens, die aan het hout kappen was, het ontgelden, door hem met een stok op de arm te slaan, zodat hij verminkt bleef. In 1722, enige tijd voor de kermis te Schorisse, bevond hij zich in de herberg van Jan Pierre Portois, toen hij vernam dat Pieter de bus zijn zoon Philippe had «doen op sijn knien vallen ofte soo ghij dat noemt jube spelen»; dit volstond om op zijn «siele verdommenisse» te zweren de voornoemde De bus om ver te schieten, naar huis zijn geweer te halen en samen met zijn zonen Francies, Maximiliaen en Valentijn De bus te gaan opzoeken; deze laatste was op zijn land, aanstonds schoot Valentijn op hem en trof hem in de schouder. Enkele dagen nadien trok Lieven met zijn zonen Steven, Philippe en Valentijn en zijn schoonzoon Ferdinand de Bo, naar «den bosch van reijst tot ontrent eene plaetse ghenaemt de boucksette», waar zij tot middernacht Pieter de Bus afwachtte, die zij wisten aanwezig te zijn in een herberg te Vloesberge; deze keerde evenwel niet terug. Op 14 september 1722 trok Lieven met zijn zoon Philippe, beide met een geweer gewapend, op zoek naar Pieter de Bus; Philippe schoot in de herberg de Zwaan Pieter de Bus omver. Daarop volgde op 1 april 1726 opstand omwille van het maalgeld en Lieven was er ook bij.

Om al die feiten werd Lieven de Lepelaire veroordeeld om «op een schavot gherecht voor de pilaeren van sGraven Casteele, ende aldaer met den bast aen den hals ghegeesselt te worden met scherpe roeden totten loopenden bloede ende daernaer ghebrandtmerckt» levenslang uit het land van zijne majesteit verbannen «op pijne van de galge» en verbeurd verklaring van al zijn goederen. *(blz. 34 Vo - 36Vo).*

(Ra Gent : fonds Raad van Vlaanderen, Register van Criminele Sentencien, nr. nr. 8596).

J. d. B.

VALSMUNTER TE OOSTERZELE

21.7.1727

Pieter Anthone de Volder, 40 jaar oud, kamslager, inwoner van Oosterzele, heeft het gewaagd op een vrijdag (18 april 1727) te Gent op de Vrijdagmarkt tussen 10 en 11 uur, van Jan de Marteleere, landbouwer te Singem, «een lijnen laecken breedt seven quaert ende lanck ontrent de tseventigh ellen ten prijse van seventhien stuijvers min een oort delle», zonder de waar na te zien, gezien zijn inzicht was «met valsche munte te betaelen». Om aan de verkoper zijn vals geld te kunnen kwijt geraken, leidde Pieter hem naar een herberg onder het huis genaamd « het Meuleken», waar hij hem met brandewijn beschonk en nadien het laken betaalde met 20 valse pattacons «waervan thiene ghefabriqueert ende ghegoten waeren naer de pattacons gheslaeghen ten tijde van Albertus ende Isabella gheteeckent met het Bourgoens cruijs ende de andere thiene naer de ghone gheslaeghen op de waepens van Philippus den vijfden ende twee valsche stuckxkens van vijfthien stuijvers wisselghelt». Hierop heeft De Volder het laken willen verkopen aan Adriaen Claeijs van Oosterzele, maar inmiddels was het uitgekomen dat Pieter de Volder met vals geld had betaald en werd in de herberg «de Hermitagie» buiten de Keizerspoort aangetroffen door Adr. Claeijs, die het laken verkocht had voor 14 1/2 stuiver de el en hem het geld wou overhandigen. Samen vertrokken zij naar huis en ontving het geld. Bij een gerechtelijk onderzoek werden de vormen, «in de aerde ghedolven», waarmee het vals geld vermoedelijk werd gegoten, gevonden.

Pieter de Volder werd veroordeeld om «op Sinte Pharahilde plaetse aen eene potense ghehanghen te worden in effigie ende dat de valse specien sullen doorsleghen worden ende ghenhanghen aen uwen hals» + verbeurdverklaring van al zijn goederen. blz. 27 r°, v°.

Op 26.7.1727 verscheen Marie de Witte, geboortig van Velzeke, echtgenote van Pieter Anthone de Volder, voor het gerecht en werd als medeplichtige van haar echtgenoot veroordeeld tot levenslange verbanning uit alle landen van zijne majesteit en haar goederen werden verbeurd verklaard. blz. 31 v., 32 r°.

(Ra. Gent : fonds Raad van Vlaanderen, Register van Criminele Sentencien, nr. nr. 8596).

J.d.B.

MEDEDELING.

Op zondag, 26 september, te 16 uur houdt Jonkheer Marcel Boone uit Turnhout een praatje in de raadszaal van het Aalsters stadhuis over

«EEN TYPISCH STEDELIJK PATRICIAAT».

Het is een essai over vijf eeuwen aanwezigheid te Aalst : de Boone's behoorden hier tot «de drie geslachten».

Alhoewel de afstammelingen reeds anderhalve eeuw onze stad hebben verlaten, toch bleef de band met het oude heem bestaan!

Wijlen Ridder Albert Boone († 3-2-71), Vader van de geachte spreker, was Emeritus Voorzitter der Rechtbank van Eerste Aanleg te Turnhout. Naast tal van eervolle funkties maakte hij o.m. nog deel uit van de raad van advies der Koninklijke Vereniging tot behoud van Natuur- en Stedenschoon en was hij Prince van de aloude Rederijkerskamer «Het Heydebloemken», bewijzen van een schone volksverbondenheid.

Iedereen is welkom!

HET LAND VAN AALST

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

Voorzitter : F. Courteaux, Acaciastraat 7, 9300 Aalst - Tel. (053) 280.96

Beheerder : G. van Bockstaele, H. Hartplein 8, 9620 Zottegem Tel. (09) 70.19.04

Redaktiesekretaris :

E.H. J. de Brouwer, pastorie, 9340 St.-Gillis-Denderm. - Tel. (052) 248.27

Recensiedienst :

E.H. V. Gaublomme, pastoor, 9803 Gottem - Tel. (051) 630.80

Ruildienst :

M. Cornelis, Dwarsstraat 50, 9470 Denderleeuw - Tel. (053) 667.02

Bestuursleden : B. Boel - L. De Rijck - J. Pieters - A. van Lul

---

Prijs voor het jaarabonnement :

Voor leden 150 fr. voor steunende leden 250 fr. en voor ereleden 500 fr., te storten op postrekening nr. 5869.11 «Het Land van Aalst», Zottegem.

Gewoon los nummer (30 fr.) te bestellen bij de heer Marcel Cornelis, Denderleeuw, en VOORAF te storten op de voornoemde postrekening.

INHOUD VAN NUMMER 3 — 1971

S. DE LANGE — Lessen. Historische gegevens met betrekking tot het taalgebruik 81

V. GAUBLOMME — Onze Bibliografie 122

J.d.B. — Woestaard te Schorisse 127

J.d.B. — Valsmunter te Oosterzele 128

Mededeling III

drukk. «Het Reklaamblad», Lede